ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 75ον ΑΠΡΙΛΙΟΣ, 1939. Ἀριθ. 4

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

«Παρεδόθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἀνέστη
διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» (Ρωμ. δ'. 25)

Τὸ Σάββατον εὑρίσκει τοὺς μαθητὰς κλεισμένους, μὲ τὰς καρδίας των πλήρεις ἀπὸ συγκεχυμένα αἰσθήματα ἀπογοητεύσεως καὶ φόβου. Τὸ πληγωμένον καὶ ταλαιπωρημένον σῶμα τοῦ Διδασκάλου των ἀνεπαύετο εἰς τὸν φιλόξενον τάφον. Ἐκεῖνος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐφιλοδόξησαν νὰ βασιλεύσουν, δὲν ἦτο πλησίον των. Τί ἠμποροῦσαν πλέον νὰ ἐλπίζουν;

Θὰ ἠμποροῦσαν ἐν τούτοις νὰ ἀναζωογονηθοῦν μὲ τὴν παρηγορίαν τῶν Γραφῶν. Ἐὰν ἐνεθυμοῦντο τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ γεγραμμένα ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ ὅλων τῶν προφητῶν, θὰ εὕρισκον ἐκεῖ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς ἐλπίδος των. Ἠμποροῦσαν νὰ ἴδουν εἰς τὸν Λευΐτην, τὸν κινοῦντα τὸ δράγμα τῶν ἀπαρχῶν τοῦ θερισμοῦ τῆς κινητῆς προσφορᾶς, ἡ ὁποία εἶχε καθορισθῆ νὰ γίνεται τὴν ἐπαύριον τοῦ Σαββάτου. καὶ νὰ εὕρουν εἰς τὴν τελετὴν ἐκείνην φῶς, διὰ νὰ ἀναμένουν τὸ μέγα γεγονὸς τὴν ἐπαύριον τοῦ Σαββάτου.

Ἐὰν ἔφερον εἰς τὸν νοῦν των τὴν τριήμερον περιπέτειαν τοῦ Ἰωνᾶ εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ κήτους. θὰ ἀνέμενον τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐναπέθεσαν τὸν Κύριόν των εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, διὰ νὰ διαπιστώσουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐγκατέλειπε τὴν ψυχήν Του εἰς τὸν Ἅδην οὐδὲ θὰ ἄφινε τὸν ὅσιόν Του νὰ ἴδῃ διαφθοράν. Τοὺς ἔλειψεν ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ λύχνος ὁ φέγγων εἰς τὸν σκοτεινὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρέθησαν. Ἐστάθησαν, κατὰ τὴν αὐστηρὰν ἔκφρασιν τοῦ Σωτῆρος, «ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τὴν καρδίαν εἰς τὸ νὰ ἐννοήσουν τὰς Γραφάς».

Ἀλλ' οὔτε τόσα πρόσφατα γεγονότα, ἅτινα συνετελέσθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, δὲν διετηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην των. Ἡ κόρη τοῦ Ἰαείρου ἀπὸ τὸ κρεββάτι τοῦ θανάτου, ὁ υἱὸς τῆς χήρας εἰς τὴν Ναῒν ἀπὸ τὸ νεκρικὸν φέρετρον καὶ ὁ φίλος Λάζαρος, νεκρὸς ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας εἰς τὸ μνῆμα, δὲν εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Διδασκάλου των; Δὲν τὸν εἶχον ἀκούσει νὰ λέγῃ: «Ἐγώ εἶμαι ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ Ζωή·» Εἶχεν ἀποδείξει ὅτι ἦτο Κύριος τῆς ζωῆς· δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ ἀπεδεικνύετο καὶ τοῦ θανάτου ὑπέρτερος; Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ ἦσαν θαμμένα μέσα εἰς τὴν σκέψιν των, σκεπασμένα ἀπὸ τὴν σύγχυσιν τῶν τελευταίων ἡμερῶν. Εἰς τὸν νοῦν τῶν περισσοτέρων εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαγράφεται, ὡς μόνη διέξοδος ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴν αὐτὴν κατάστασιν, ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὰ ἀκρογυάλια τῆς Γεννησαρέτ, ὅπου τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια τοὺς ἀνέμενον.

Ἐνῷ οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ Σαββάτου ἦσαν περιωρισμένοι, μὲ συναισθήματα φόβου καὶ ἀπογοητεύσεως, αἱ γυναῖκες ἡτοίμαζον ἀρώματα, Ὁ Χριστὸς πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχε δεχθῆ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς ἁμαρτωλῆς τὸ πολύτιμον νάρδον ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης μιᾶς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐσώθη ἀπὸ τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Τὸ εἶχε δεχθῆ μὲ εὐχαρίστησιν. Καὶ αἱ γυναῖκες, αἵτινες παρέστησαν μάρτυρες τῆς τραγῳδίας τοῦ Γολγοθᾶ, ἑτοιμάζουν τώρα ἀρώματα διὰ τὸ νεκρόν Του σῶμα. Ὅταν ὁ ὀρθρινὸς ἀστὴρ ἔσβυνε καὶ τὰ προμηνύματα τῆς ἡμέρας ἡπλώνοντο εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἡ ὁμὰς τῶν γυναικῶν εὑρίσκετο εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ μνημεῖον. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν εἰς τὰς τεθλιμμένας ἐκείνας γυναῖκας νὰ ἀναγνώσουν, καθὼς πλησιάζουν πρὸς τάφον, τὰ γεγονότα μέσα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, θὰ ἀντελαμβάνοντο ὅτι οἱ οὐρανοὶ εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε διηγοῦντο τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀντὶ θρήνων, αἱ καρδίαι των θὰ ἐπλημμύριζον ἀπό ἕνα νέον ᾆσμα; «Ἰδού, ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ἡ βροχὴ διέβη, ἀπῆλθε· τὰ ἄνθη φαίνονται ἐν τῇ γῇ, ὁ καιρὸς τοῦ ᾄσματος ἔφθασε καὶ ἡ φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη...» ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον ἐπήγαινον νὰ ζητήσουν μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἦτο ***ζῶν***. «Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; Ἀνέστη!» Ἄγγελοι μεταδίδουν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα. Τὴν λύπην διαδέχεται ἔκστασις καὶ τὴν ἔκστασιν ἡ χαρά. Ὁ τάφος εἶναι κενός. Ἡ θέσις τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι εἰς τὸν τάφον. Κατεπόθη ὁ θάνατος ὑπὸ τῆς ζωῆς! Ποῦ, θάνατε, τὸ κέντρον σου; ποῦ, ᾅδη, ἡ νίκη σου;

* * *

Ἀνέστη! Οἱ φίλοι Του καὶ οἱ ἐχθροί Του τὸ πληροφοροῦνται, ἀλλὰ μόνον οἱ φίλοι Του ἀξιοῦνται νὰ Τὸν ἴδουν! «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ἰδεῖ τὸν Θεόν!» Μόνον μία εἰλικρινὴς διάνοια καὶ μία ἁπλῆ καρδία δύναται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς ἀληθείας. Ὅταν ἡ καρδία ἑνὸς ἀνθρώπου μένῃ σκληρὰ καὶ ἀσυγκίνητος πρὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ὑπάρχει νοῦς ἐσκοτισμένος καὶ τεταραγμένος ἀπὸ τὴν ματαίαν σοφίαν ἑνὸς πονηροῦ αἰῶνος, τὰ ἐπιχειρήματα, ὅσον πειστικὰ καὶ ἂν ἦναι, αἱ ἀποδείξεις, ὅσον φανεραὶ καὶ ἂν ἦναι, δὲν ἰσχύουν. Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει προκατάληψις, ἀλαζονεία, συμφέρον, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας δὲν εὑρίσκει θέσιν.

Μήπως οἱ σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς δὲν ἐπληροφορήθησαν ἐκ τῶν πρώτων τὸ γεγονός; Αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται δὲν παρέστησαν μάρτυρες τῆς μεγαλειώδους σκηνῆς; Ἀλλ᾽ ἡ λάμψις τῶν ἀργυρίων εἵλκυσε περισσότερον τὰς καρδίας των ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ οὐρανίου φωτὸς καὶ ἐδέχθησαν, μαζὺ μὲ τόσους ἄλλους μέχρι τῆς σήμερον, ἀντὶ εὐτελῶν καὶ προσκαίρων ὑλικῶν ἀνταλλαγμάτων νὰ ἀποκρύψουν τὴν ἀλήθειαν.

Οἱ ἰδικοί Του ὅμως Τὸν εἶδον καὶ ἐμαρτύρησαν ὅτι ἀνέστη. Ἡ Μαγδαληνὴ Τὸν εἶδε καὶ Τὸν ἤκουσεν. Εὑρίσκετο εἰς τὸν κῆπον κλαίουσα, διότι δὲν εὗρῆκε τὸ νεκρὸν σῶμα Του. Καὶ ἰδοὺ Ἐκεῖνος ἐνώπιόν της. Κατ᾽ ἀρχὰς δὲν Τὸν ἀναγνωρίζει, ἀλλ᾽ ὅταν Ἐκεῖνος μὲ τὴν γλυκεῖαν φωνήν Του τὴν καλεῖ μὲ τὸ ὄνομά της «Μαρία!», πίπτει εἰς τοὺς πόδας Του. Ὁ ποιμὴν ἐκάλεσε τὸ πρόβατόν του καὶ τὸ πρόβατον ἀναγνωρίζει τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου του: «Ραββουνί!»

Καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες Τὸν εἶδον καὶ Τὸν ἤκουσαν νὰ ταῖς λέγῃ τὸ «χαίρετε!» Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης Τὸν εἶδον. Οἱ δύο βαδίζοντες πρὸς Ἐμμαοὺς Τὸν εἶδον. Οἱ δέκα συνηθροισμένοι Τὸν εἶδον καὶ Τὸν ἤκουσαν νὰ τοὺς προσφωνῇ: «Εἰρήνη ὑμῖν!» Ὁ Θωμᾶς ἐκλήθη νὰ ψαύσῃ τὴν λογχισμένην πλευράν Του καὶ νὰ βάλῃ τὸν δάκτυλόν του εἰς τὰ τρυπημένα Του χέρια.

Πεντακόσιοι ἄλλοι μαθηταὶ Τὸν εἶδον καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἔζων ἀκόμη, ὅταν τὸ κήρυγμα τῆς Ἀναστάσεως ἐξηπλώθη πολὺ πέραν τῆς Ἰουδαίας. Ὁ Παῦλος τέλος Τὸν εἶδε καὶ ἤλλαξεν, ὅπως καὶ ὁ κόσμος ἤλλαξεν ὄψιν διὰ τὸν Παῦλον!

Καὶ ὅλοι αὐτοὶ μαρτυροῦν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη. Μαρτυροῦν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των, ἤκουσαν μὲ τὰ ὦτά των, ἐψηλάφησαν μὲ τὰς χεῖράς των. Τίποτε ἄλλο δὲν τοὺς ὤθησε νὰ δώσουν τὴν μαρτυρίαν των, εἰμὴ ὁ πόθος νὰ μεταδώσουν τὴν χαράν των, τὴν χαρὰν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐπεσφράγισαν τὴν μαρτυρίαν των μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς των, διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μὴ διαλαλήσουν ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσαν!

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ τότε ἐχάλκευσαν τὸ ψεῦδος ὅτι οἱ μαθηταί Του ἔπλασαν τὸν μῦθον περὶ τῆς ἀναστάσεώς Του, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκλεψαν τὸ σῶμά Του. Οἱ σημερινοὶ πολέμιοι τοῦ Χριστοῦ λέγουν ὅτι δὲν ἔπλασαν οἱ μαθηταὶ μῦθον διὰ νὰ προσελκύσουν διὰ τῆς ἀπάτης θύματα εἰς μίαν ἀστήρικτον πίστιν ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔπεσαν θύματα αὐταπάτης καὶ ὑποβολῆς. Καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι κάθε ἄλλο εἶχον εἰς τὸν νοῦν των παρὰ νὰ ἴδουν τὸν Χριστόν, ἔπεσαν θύματα τῶν παραισθήσεών των.

Καὶ θὰ τοὺς συναντήσωμεν τοὺς ἰδίους αὐτοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ ἴδιον τετριμμένον ἐπιχείρημα τῆς αὐταπάτης καὶ ὑποβολῆς, νὰ ζητοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναστάσεως, ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους μετέβαλεν ἡ Ἀνάστασις ἠθικῶς ἀπὸ δειλοὺς χαρακτῆρας εἰς ἀτρομήτους μαχητὰς τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τὸ σημερινὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον φέρει ἡ ἀνάστασις εἰς κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν Κύριον καὶ πιστεύει ἐν τῇ καρδίᾳ του ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέστησεν Αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Διότι ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Ἀναστάσεως; Ποῖος ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀνέστη; Τὴν ἀπάντησιν μᾶς τὴν δίδει ὁ ἀπ. Παῦλος: «Ἀνέστη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν». «Ἐὰν πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, θέλεις σωθῇ». Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρίζει τὴν ἁμαρτωλὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐνδύει τὴν καθαρὰν πλέον ἀλλὰ γυμνὴν ψυχὴν μὲ τὸ λευκὸν ἔνδυμα τῆς δικαιοσύνης.

Ἰδοὺ μία ψυχή: Ταλαίπωρος μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, μὲ ἀγωνίαν ἀναζητεῖ ἀπολύτρωσιν. Μάτην ζητεῖ νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεὸν μέσα εἰς τὰ θρησκευτικὰ συστήματα τῶν ἀνθρώπων. Μάτην προσπαθεῖ νὰ νικήσῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς συνειδήσεως. Καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τέλους ἡ ψυχὴ αὐτὴ ὁδηγεῖται εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστὸς προσφέρων αἰώνιον ἱλασμὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας ὅλου τοῦ κόσμου.

Βλέπει τὸ αἷμα Αὐτοῦ καὶ πιστεύει εἰς αὐτό. Βλέπει τὴν ἀντικατάστασιν καὶ τὴν δέχεται. Ἀλλ' εἰς τὴν συνείδησιν δὲν ἀποκατεστάθη σταθερὰ ἡ γαλήνη. Ἐλούσθη καὶ ἐκαθαρίσθη μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ μὲ ποῖον ἔνδυμα θὰ καλυφθῇ; Τὸ ἔνδυμα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἡ ἰδική μας δικαιοσύνη εἶναι ράκος, ἱμάτιον ρυπαρόν. Ἀμφιβολίαι ταράττουν τὸν νοῦν, ἂν πράγματι ὁ Θεὸς ἐδέχθη τὸ «Τετέλεσται» τοῦ Πασχαλινοῦ Ἀμνοῦ.

Καὶ τότε ἡ ψυχὴ ὁδηγεῖται ***εἰς τὸν κενὸν τάφον.*** Ποία ἀμφιβολία χωρεῖ πλέον διὰ τὴν δικαίωσίν μας; Ὁ Θεὸς μὲ ἀνακηρύσσει ὄχι ἁπλῶς συγκεχωρημένον ἀλλὰ καὶ δικαιωμένον. Δύναμαι νὰ ἀμφιβάλλω; «Θεὸς εἶναι ὁ δικαιῶν· τίς θέλει εἶσθαι ὁ κατακρίνων; Χριστὸς εἶναι ὁ ἀποθανὼν μᾶλλον δὲ καὶ ἀναστάς». Ἔχω εἰς χεῖράς μου τὴν ἀπόδειξιν, τὴν σφραγῖδα: ***Ὁ Χριστὸς ἀνέστη.*** Ἐὰν εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ βλέπω τὸ χειρόγραφον τῆς καταδίκης μου προσηλωμένον, εἰς τὴν ἀνάστασίν Του εὑρίσκω τὴν σφραγῖδα τῆς δικαιώσεώς μου. Καὶ στηριζόμενος εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι «παρεδόθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἀνέστη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν», φλέγομαι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ «νὰ γνωρίσω Αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ»!

Μ. Κυριακάκης.

ΔΙΑ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΗΜΩΝ

«Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».
(Α΄. Κορινθ. ιε΄. 3)

Ἐκ τῶν σελίδων τῆς Κ. Διαθήκης βλέπομεν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι, ὅπου καὶ ἂν ἐκήρυττον τὸν Χριστόν, ὡς ἀρχὴν καὶ βάσιν τοῦ κηρύγματός των ἔθετον τὴν διδασκαλίαν ταύτην—τὸν ἱλαστήριον θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου. Ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἀπόψεως φαίνεται παράδοξον τὸ νὰ κηρύττουν καὶ νὰ συνιστοῦν μίαν νέαν θρησκείαν ***ἀρχίζοντες μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἱδρυτοῦ αὐτῆς.*** Ὁ θάνατος εἶναι ἡ κοινὴ τύχη ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ τὸ τέρμα πάσης ἐπιγείου ὑπάρξεως. Ὁ ἄνθρωπος, ἅπαξ ἀποθανών, τίθεται ἐκτὸς δράσεως καὶ εἶναι ἀνίκανος πλέον νὰ βοηθήσῃ κανένα ἄλλον. Πρὸς τί λοιπὸν οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ κηρύγματός των ἔθετον τὸν ***θάνατον*** τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι τὴν ὡραίαν ζωὴν καὶ διδασκαλίαν Αὐτοῦ;

Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ κανείς: Ὑπῆρξαν πολλοὶ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ὁ θάνατος ἔσχεν ἐπίδρασιν ἰσχυρὰν εἰς τοὺς συγχρόνους των—ὅταν λ. χ. ἀπέθανον ὑπὲρ μιᾶς ἰδεολογίας, ὑπὲρ πατρίδος, ἢ ὡς μάρτυρες τῆς ἀληθείας. Τοιοῦτοι πρὸ παντὸς ἦσαν οἱ μάρτυρες τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς «ὁ σπόρος τῆς Ἐκκλησίας». Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὅλοι ἐν γένει οἱ θαρραλέοι καὶ σταθεροὶ χαρακτῆρες, οἵτινες ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον παρὰ

τὸ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὰς ἀρχάς των ἢ οἵτινες ἀπέθανον ἀκλόνητοι ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος. Αὐτῶν ὅλων τὸ παράδειγμα ἐστήριξε καὶ ἠλέκτρισε τοὺς συγχρόνους των εἰς τὴν πίστιν ἢ εἰς τὴν πρὸς τὸ καθῆκον ἢ τὴν ἀλήθειαν προσκόλλησιν. Καὶ οἱ λεγόμενοι φιλελεύθεροι καὶ ὀρθολογισταὶ τῆς σήμερον τοιαύτην ἔννοιαν ἀποδίδουν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον θεωροῦν ἄνθρωπον ἰδεώδη ἀλλ' οὐχὶ Θεόν.

Τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ δὲν συμβιβάζεται οὔτε μὲ τὴν λογικήν, οὔτε μὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀπὸ λογικῆς μὲν ἀπόψεως, δὲν ἐξηγεῖ τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν καὶ κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀσκῇ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ δεκαεννέα ἤδη αἰῶνας—ἐπίδρασιν, ὁποίαν δὲν ἔσχε ποτὲ κανεὶς ἄλλος θάνατος ἀνθρώπινος. Ἐὰν ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἁπλῶς ***μαρτυρία*** τῆς πεποιθήσεως ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁσονδήποτε τελείου καὶ μεγάλου, εἰς τὰς ἀληθείας, ἃς ἐκήρυξε, δὲν θὰ κατώρθωνέ ποτε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ μιᾶς δωδεκάδος Ἑβραίων (κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφανῶν καὶ σχετικῶς ἀπαιδεύτων) νὰ κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὸν τότε γνωστὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ὅλα τὰ τότε γνωστὰ θρησκεύματα καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα.

Ὄχι, ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε κάτι ὅλως διαφορετικόν. Δὲν ἦτο ***μαρτυρία*** ὑπὲρ μιᾶς ἰδεολογίας, ἀλλὰ ***ἱλασμὸς*** ὑπὲρ τῆς ἁμαρτωλῆς ἀνθρωπότητος. Ἦτο ***θυσία ἑκουσία πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς Θείας δικαιοσύνης,*** ἥτις ἀπῄτει τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβάτου ἀνθρώπου. Καὶ διὰ νὰ δοθῇ τοιαύτη ἱκανοποίησις, ἔπρεπεν ὁ τιμωρούμενος ἀντὶ τοῦ ἐνόχου ἁμαρτωλοῦ νὰ ἦναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ***ἀθῷος καὶ ἀναμάρτητος.*** Ἐὰν ὁ Χριστὸς ἦτο ἁπλοῦς ἄνθρωπος, μοιραίως θὰ εἶχεν ὑποπέσει καὶ αὐτός, ὡς ἄνθρωπος, εἰς ἁμαρτίαν καὶ ἑπομένως θὰ ὤφειλε νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἁμαρτίας.

Ἀλλ' ἀκριβῶς εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἡ μαρτυρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι σαφὴς καὶ κατηγορηματική. «Τίς ἐξ ὑμῶν μὲ ἐλέγχει περὶ ἁμαρτίας;» εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐχθρούς Του· καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐλέγξῃ Αὐτόν, διότι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (Α'. Πέτρ. β'. 22) ἀλλ' ἀπέθανεν «ὁ δίκαιος ὑπὲρ τῶν ἀδίκων» (αὐτόθι, γ'. 18). Ἦτο ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὅστις «τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ἰωάν. ι'. 11).

Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ὅλοι οἱ πρῶτοι κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου ὡς πρώτιστον ἄρθρον τοῦ κηρύγματός των ἔθετον τὸν ἱλαστήριον θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ***«ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν»***. Αὐτὸς «τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐβάστασεν»— Αὐτὸς ἐγένετο «ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτία καὶ κατάρα»— Αὐτὸς «ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὅλου τοῦ κόσμου». Τὸ αἷμα Αὐτοῦ, τὸ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἐχύθη «ὑπὲρ πολλῶν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», καὶ «καθαρίζει ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας». Ὅσοι λοιπὸν παραδέχονται τὴν Ἁγ. Γραφὴν ὡς θεόπνευστον βιβλίον, ὡς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θείου σχεδίου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὀφείλουν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ἥτις τὸν διακρίνει, τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ κάθε ἄλλον θάνατον ἀνθρώπου. Οἱ ζητοῦντες νὰ ἐξηγήσουν τὸν θάνατον Αὐτοῦ κατ' ἄλλον

τρόπον ἀρνοῦνται τὰς σαφεῖς δηλώσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἑπομένως ἀρνοῦνται τὸ κῦρος καὶ τὴν θεοπνευστίαν ταύτης. Ἡ μία ἄρνησις φέρει τὴν ἄλλην καὶ διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς καταλήγει ὁ ἄνθρωπος εἰς ἄρνησιν τῶν πάντων.

*
* *

Τὸ κήρυγμα τοῦ ἱλαστηρίου θανάτου τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου ὀρθῶς ἐτίθετο τότε ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τίθεται τὴν σήμερον ὑπὸ τῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν πρώτην γραμμήν:

1. ***Διότι εἶναι τὸ διακριτικὸν δόγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.*** Ἡ διδασκαλία αὐτὴ διακρίνει τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ κάθε ἄλλο θρησκευτικὸν σύστημα. Μερικὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν κτλ. Ἀλλὰ τὸ δόγμα τοῦτο—***τοῦ ποινικοῦ θανάτου τοῦ ἀναμαρτήτου Ἱδρυτοῦ αὐτοῦ***—εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν μόνον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

2. ***Διότι ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι ἡ βάσις ὅλων τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν διδασκαλιῶν.*** Εἶναι τὸ κλειδί, τὸ ὁποῖον ἀνοίγει καὶ ἐξηγεῖ ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐπὶ τῆς ἱλαστηρίου θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βασίζεται ἡ ὅλη Χριστιανικὴ θεολογία. Ὡς ἔμβλημα καὶ σύμβολον τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀρθῶς καθιερώθη ὁ Σταυρός.

3. Διότι ἐξ ὅλων τῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἡ ἱλαστήριος θυσία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκείνη, ἥτις ***πρωτίστως συγκινεῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν*** καὶ ***ἑλκύει τὸν ἁμαρτωλόν.*** Αὐτὴ ἐμάλαξε τὴν σκληρὰν καρδίαν τοῦ ἀγερώχου Φαρισαίου Σαύλου, τοῦ ἀμειλίκτου αὐτοῦ διώκτου τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ναζωραίου Ἰησοῦ, καὶ ἐφλόγισε τὴν ψυχήν του. Ἡ ὅλη ὕπαρξίς του ἔκτοτε ἐπάλλετο ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν τῷ ἐνέπνεεν ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ (τοῦ Παύλου) καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Καὶ διὰ τοῦτο ἔγραφε πρὸς τὸν Τιμόθεον: «Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθε διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἁμαρτωλούς, τῶν ὁποίων πρῶτος εἶμαι ἐγώ». Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας: «Εἰς ἐμὲ δὲ μὴ γένοιτο νὰ καυχῶμαι, εἰμὴ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος ἐσταυρώθη [ὡς] πρὸς ἐμὲ καὶ ἐγὼ [ὡς] πρὸς τὸν κόσμον». Ὅ,τι δὲ συνέβη εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, συνέβη καὶ συμβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς ἔκτοτε ἀνθρώπου, ὅστις ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστὸν—ἡ σκέψις περὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης, ἥτις ἔφερε τὸν Χριστὸν εἰς τὸν Σταυρόν, εἶναι ὡς πῦρ ἀκατάσχετον, τὸ ὁποῖον τήκει, λυόνει, διαπερᾷ τὴν μᾶλλον χαλυβδίνην καὶ παγερὰν ἁμαρτωλὴν καρδίαν καὶ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν χαρὰν τῆς σωτηρίας καὶ τὴν ζωὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος.

4. ***Διότι ἀκριβῶς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ—ὁ Σταυρὸς—ἦτο τότε*** (καὶ εἶναι τώρα) ***ὁ κυριώτερος στόχος τῶν πολεμίων τοῦ Χριστιανισμοῦ.*** Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἦτο τότε «εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία». Εἰς μὲν τὸν Ἰουδαῖον οἱ «Ναζωραῖοι» ἦσαν μισητότεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἀλλοφύλων εἰδωλολατρῶν, ἐπειδὴ ἐκήρυττον ὡς τὸν ἀπὸ Θεοῦ ἀπεσταλμένον Μεσσίαν ἕνα ἄνθρωπον ταπεινόν, ὑποστάντα τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατον

τοῦ σταυροῦ. Εἰς δὲ τὸν σοφὸν καὶ διανοούμενον Ἕλληνα, τὸν ἀρεσκόμενον εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν πατροπαράδοτον λατρείαν θεῶν ἐκπροσωπούντων ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα καὶ μηδόλως ἐνδιαφερομένων διὰ τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων, ἡ νέα θρησκεία ἦτο ***μωρία,*** ἐπειδὴ ἐκήρυττε σωτηρίαν τοῦ κόσμου δι᾿ ἑνὸς νεκροῦ, ὅστις εἶχε θανατωθῆ ὡς κακοῦργος καὶ ὅστις ζῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του καὶ νεκρὸς ἦτο ἀκόμη ὀλιγώτερον ἱκανὸς νὰ σώσῃ κανένα ἄλλον· συνάμα δὲ ἐκήρυττεν ἡ νέα θρησκεία ἕνα ἀλλόκοτον καὶ πρωτοφανῆ Θεόν, ἅγιον, δίκαιον καὶ φιλάνθρωπον, θέλοντα νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των.

Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ σήμερον εἴς τινας κοινωνίας, αἵτινες εἶναι κατ᾿ ὄνομα τοὐλάχιστον Χριστιανικαί. Ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται ὅτι ὑπάρχει ἁμαρτία καὶ Θεία δικαιοσύνη τιμωροῦσα τὴν ἁμαρτίαν· ἑπομένως ἀρνοῦνται τὴν ἀνάγκην ἱλασμοῦ περὶ ἁμαρτίας καὶ συνεπῶς τὴν ἱλαστήριον θυσίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, παραδέχονται μὲν ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον, ὡς ἄνθρωπον ἰδεώδη, ὡς διδάσκαλον ἐξαιρετικῶς ὑψηλῶν ἀληθειῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, ὄχι ὅμως ὡς Θεόν.

Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι πολέμιοι τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ· ἂν δὲ ἐξετάσητε τὴν ψυχολογίαν των, εἰς τὸ βάθος τῆς ἐχθρότητός των θὰ εὕρητε ***τὸν ἀνθρώπινον ἐγωϊσμόν.*** Ὁ Ἰουδαῖος ἐξ ἐγωϊσμοῦ ἐθνικοῦ δὲν παρεδέχετο ἕνα Μεσσίαν, ὅστις ἦλθε νὰ σώσῃ ὄχι ἀποκλειστικῶς τοὺς Ἰουδαίους ἀλλ᾿ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς· ἐνῷ ὁ Μεσσίας τῆς Ἰουδαϊκῆς ἰδεολογίας θὰ ἤρχετο μετὰ δυνάμεως κοσμικῆς νὰ καθυποτάξῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἵνα τὸν καταστήσῃ ὑποτελῆ εἰς τὸν Ἰσραήλ, ὁ δὲ Ἰσραὴλ θὰ ἦτο εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ὁ περιούσιος καὶ προνομιοῦχος λαὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ. Ὁ Ἐθνικός, ὑπερήφανος διὰ τὴν σοφίαν του, τὸν πολιτισμόν του, τὰς κατακτήσεις του, περιφρόνησιν μόνον ᾐσθάνετο διὰ μίαν θρησκείαν, ἥτις τὸν ἐκάλει νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἑαυτὸν ὡς τυφλὸν καὶ ἐλεεινὸν ἁμαρτωλόν, μὴ δυνάμενον νὰ σωθῇ ἀπὸ τῆς Θείας ὀργῆς, εἰμὴ διὰ πίστεως εἰς ἕνα ἐσταυρωμένον Ἰουδαῖον κακοῦργον. Καὶ οἱ σημερινοὶ ἀρνηταὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρος κινοῦνται ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀλαζονείαν τῆς ἁμαρτωλῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις δὲν θέλει νὰ παραδεχθῇ ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὴ καὶ ἔχει ἀνάγκην Σωτῆρος. Διὰ τοῦτο ζητοῦν νὰ ὑποβιβάσουν καὶ νὰ ἐκφυλίσουν τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ παραστήσουν Αὐτὸν ὡς ἀνθρώπινον μάρτυρα μιᾶς ἀνθρωπίνης ἰδεολογίας.

Ἀκριβῶς δι᾿ αὐτὸν τὸν λόγον ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποικίλοι πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἂν καὶ ὑπὸ διάφορον γωνίαν ἕκαστος, κάμνουν τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ τὸν κύριον στόχον τῶν ἀντιλογιῶν των. Δὲν θέλουν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸ ***ἐγὼ*** των, νὰ ταπεινωθοῦν ὡς ἁμαρτωλοὶ ἀπέναντι τῆς ἱλαστηρίου θυσίας τοῦ Σταυροῦ καὶ νὰ γίνουν «ὡς τὰ παιδία», διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὴ ἔχοντες ἰδίαν δικαιοσύνην «ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην διὰ πίστεως Χριστοῦ».

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Σταυρός, ἡ ἱλαστήριος θυσία, τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἕπεται ὅτι μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες πιστεύουσιν εἰς τὴν θυσίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς καὶ ἐδέχθησαν αὐτὴν δι᾽ ἑαυτούς, δύνανται νὰ ὀνομάζωνται ἀληθῶς ***Χριστιανοί,*** εἰς οἱανδήποτε Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἂν ἀνήκουν τυπικῶς. Μόνον αὐτοὶ δύνανται νὰ θεωρῶσι τὸν Θεὸν ὡς Πατέρα των καὶ πάντας ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς των. Μόνον αὐτοὶ δύνανται νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ζωοποιὸν δύναμιν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας εἰς τὰς καρδίας των καὶ εἰς τὴν ζωήν των. Μόνον αὐτοὶ δύνανται νὰ βαδίσωσι πιστῶς ἐπὶ τὰ ἴχνη Ἐκείνου, ὅστις ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας των καὶ ἀνέστη διὰ τὴν δικαίωσίν των.

Ἀδελφοί μου, ἂς μὴ μᾶς πλανᾷ ἡ ἀνθρωπίνη ματαιοδοξία καὶ ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμός. Ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται» καὶ «οὐδὲν ἄλλο ὄνομα εἶναι δεδομένον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δι᾽ οὗ πρέπει νὰ σωθῶμεν», εἰμὴ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Καὶ ὅσοι ἐξ ὑμῶν εἰσέτι δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἱλαστήριον ταύτην θυσίαν καὶ δὲν ἐδέχθησαν αὐτὴν δι᾽ ἑαυτοὺς ἐν μετανοίᾳ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἂς ἀποβλέψωσι μετὰ πίστεως εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τὸ πάλαι οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τὸν χαλκοῦν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵνα ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ σωθῶσιν εἰς τὸ παντελές! Ἀμήν.

Ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη.

Η ΑΓΩΝΙΑ

«Καὶ ἐλθὼν εἰς ἀγωνίαν, προσηύχετο θερμότερον». (Λουκ. κβ′ 44)

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἐξιστορῶν τὰ συμβάντα κατὰ τὴν δραματικὴν πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν τελευταίαν νύκτα, ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν λεπτομέρειαν, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦτο κῆπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθε μετ᾽ αὐτῶν (Ἰωάν. ιη′. 1). Ὁ κῆπος οὗτος εὑρίσκετο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν καὶ ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἵνα ὑπάγῃ πρὸς τὸν κῆπον τοῦτον, ἔπρεπε κατ᾽ ἀνάγκην νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων. Ἡ κοιλὰς τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων ἀπετέλεσε διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν κατὰ τὴν μοναδικὴν ἐκείνην νύκτα τὴν ***κοιλάδα τῆς σκιᾶς τοῦ θανάτου,*** περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Ψαλμῳδὸς (Ψαλ. κγ′. 4). Διαβαίνων Ἐκεῖνος τὴν σκοτεινὴν ταύτην κοιλάδα, ᾐσθάνθη ἤδη τὸ ψυχρὸν πτερύγισμα τοῦ θανάτου καὶ αἱ σκιαὶ τῆς νυκτὸς ἐπέχυσαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς Του τὸ σκότος τῆς ἀνεκφράστου δοκιμασίας.

Πέραν τῆς κοιλάδος ταύτης εὑρίσκετο ὁ κῆπος τῆς ἀγωνίας, ὅπου συναντῶμεν νοερῶς τὸν Κύριον ἡμῶν εἰσελθόντα καὶ δοκιμάζοντα τὴν ἀπερίγραπτον

ἐκείνην θλῖψιν, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασεν οὗτος διὰ τῶν λόγων: «***Περίλυπος εἶναι ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου***» (Ματθ. κς'. 38).

Τὸ ἐδάφιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁρμώμεθα, φέρει εἰς τὴν μνήμην μας τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ Κυρίου μας, ἡ παρακολούθησις τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἀττικείμενον βαθυτάτης κατανύξεως καὶ εὐλαβῶν σκέψεων διὰ τὰς ψυχάς μας. Εἰσερχόμενοι νοερῶς εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῆς Γεθσημανῆ, συναισθανόμεθα ὅτι ***βαδίζομεν ἐπὶ ἱεροῦ ἐδάφους*** καὶ ἐνῷ παρακολουθοῦμεν μετὰ δέους τὴν σκηνὴν τῆς ὑπερτάτης ἀγωνίας, ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην μας οἱ λόγοι: «Λῦσον τὰ ὑποδήματά σου ἐκ τῶν ποδῶν σου· διότι ὁ τόπος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστασαι εἶναι γῆ ἁγία» (Ἐξόδ. γ'. 5).

Ὅ,τι διεδραματίσθη ἐντὸς τῆς Γεθσημανῆς ἀποτελεῖ μοναδικὸν γεγονὸς καὶ εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἡ μόνη φορά, καθ' ἣν συναντᾶται ἡ λέξις ***ἀγωνία,*** ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀπερίγραπτον ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διῆλθεν ὁ Κύριός μας κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην νύκτα τῆς ἐπιγείου ζωῆς Του.

Ἡ ἀγωνία τοῦ Κυρίου μας ἐν τῇ Γεθσημανῇ, ἀποτελεῖ πράγματι ***μοναδικὸν γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, μοναδικὴν πεῖραν,*** τὴν ὁποίαν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐγνώρισέ ποτε οὔτε καὶ θὰ γνωρίσῃ. Διότι μόνον ὁ Χριστὸς ἐδοκίμασε ἐν τῇ Γεθσημανῇ ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν τῆς θλίψεως, τοῦ πόνου καὶ τῆς συντριβῆς ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἡ ἐν τῷ κήπῳ ἀγωνία ὑπερέβη τὸ σωματικὸν καὶ πνευματικὸν μαρτύριον τοῦ Γολγοθᾶ, διότι ὁλόκληρος ἡ πάλη ἐγένετο ἐκεῖ καὶ διὰ τῆς ἀγωνίας ἀπεδείχθη πόσον ὑπῆρχε στερεὰ ἡ ἀπόφασις τῆς ὑπερόχου θυσίας.

Τοιοῦτον ἔχουσα περιεχόμενον ἡ ἀγωνία τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐκφεύγει τῆς ἀνθρωπίνης περιγραφῆς. Οὐδεμία ποτὲ θὰ δυνηθῇ γλῶσσα νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀπύθμενον βάθος τοῦ πόνου, ὅστις συνεκλόνισεν ἐν τῷ κήπῳ τὴν καρδίαν τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ματαιοπονία νὰ ἀποτολμήσωμεν νὰ περιγράψωμεν ὅ,τι ἀδυνατοῦμεν πράγματι νὰ συλλάβωμεν μὲ τὴν περιωρισμένην διάνοιάν μας. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ ***αἴτια τῆς ἀγωνίας***, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν σπουδαιοτέραν πλευρὰν τοῦ γεγονότος ἐν σχέσει πρὸς ἡμᾶς. Πολύτιμος συνεπίκουρος εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην ἔρχεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ρίπτει πλῆρες φῶς εἰς τὰ πραγματικὰ αἴτια τῆς ἀγωνίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιπόλαιος ἀνθρωπίνη κρίσις συνήθως τῆς ἀποδίδει. Διότι δὲν ἀκούεται σπανίως ἡ γνώμη ὅτι ὁ Χριστός, ὡς φέρων ἀνθρωπίνην σάρκα, ἐδειλίασε πρὸ τοῦ μαρτυρίου ἢ ὅτι ἐδοκίμασε τὴν πικρίαν τῆς ἀγωνίας ἐπὶ τῇ σκέψει τῆς ἀγνωμοσύνης, τῆς παρεξηγήσεως καὶ τῆς ἐγκαταλείψεώς Του ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν μαθητῶν Του. Ἄλλοι πάλιν ἀποδίδουν τὴν ἀγωνίαν εἰς τρομερὰν πάλην τοῦ Κυρίου κατὰ λυσσαλέου πειρασμοῦ τοῦ Ἐχθροῦ, ζητοῦντος νὰ ἀποτρέψῃ Αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σωτηρίου Ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔσπευδε νὰ συντελέσῃ. Ἀποκρούοντες ἀσυζητητεὶ τὴν βλάσφημον γνώμην περὶ δειλίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν, παραδεχόμεθα ὅτι τὴν ἀγωνίαν Του ἐπηύξησεν ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν προφητικὴν ῥῆσιν: «Ὀνειδισμὸς συνέτριψε τὴν καρδίαν

μου καὶ εἶμαι περίλυπος· περιέμεινα δὲ συλλυπούμενον, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε, καὶ παρηγορητάς, ἀλλὰ δὲν εὗρηκα» (Ψαλμ. ξθ΄. 20) καὶ ἐσκλήρυνεν ἀφ᾿ ἑτέρου ἡ δεινὴ πάλη κατὰ τοῦ Πειραστοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν ταῦτα τὰ κύρια αἴτια, ἅτινα τὴν προεκάλεσαν.

Τὰ αἴτια ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἀναζητήσωμεν ἀκόμη βαθύτερον καὶ δυνάμεθα νὰ τὰ ἀποδώσωμεν ἀδιστάκτως εἰς τὰ κάτωθι τρία σημεῖα, ἅτινα ἦσαν ἀναπόφευκτα στάδια εἰς τὸ ἱλαστήριον ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Α΄. *Τὸ μόλυσμα ἐκ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.*

Ἡ διακήρυξις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς ἀσπίλου ζωῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ὅτι «ἁμαρτίαν δὲν ἔπραξεν οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ» (Α΄. Πέτρ. β΄. 22). Ὁ ἴδιος εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀποτείνῃ πρὸς τοὺς ζητοῦντας ἀφορμὴν κατακρίσεως κατ᾿ αὐτοῦ τὴν ἐρώτησιν: «*Τίς ἀπὸ σᾶς μὲ ἐλέγχει περὶ ἁμαρτίας;*» (Ἰωάν. η΄. 46). Ἡ μαρτυρία τοῦ λῃστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπῆρξεν: «*Αὐτὸς ὅμως οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε*» (Λουκ. κγ΄. 41). Τοὐναντίον, ὁ Χριστὸς βεβαιοῖ ὅτι ἔπραττε πάντοτε τὰ ἀρεστὰ πρὸς τὸν Πατέρα (Ἰωάν. η΄. 29) καὶ ἡ διαρκὴς θέσις Του, εἴτε ἐν τῇ δόξῃ τοῦ οὐρανοῦ, εἴτε ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως, ἦτο ἐντὸς τῶν πατρικῶν κόλπων (Ἰωάν. α΄. 18). Ἀλλ᾿ ἤδη ἐπέστη ἡ στιγμὴ ὁπότε, ὡς ἑκούσιος ἀντικαταστάτης τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ βαστάσῃ ἐφ᾿ Ἑαυτὸν τὸ φορτίον τῆς παγκοσμίου ἁμαρτίας καὶ νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸ μόλυσμα τῆς ἁμαρτίας.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Λευϊτικοῦ (κεφ. ιγ΄. 45-46) περιγράφεται ἡ ὑποχρεωτικὴ στάσις τοῦ λεπροῦ ἀπέναντι τῶν ὑγιῶν. Ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐσχισμένα τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἡ κεφαλή του νὰ ἦναι ἀσκεπὴς καὶ νὰ κράζῃ μακρόθεν πρὸς ὅσους συνήντα: «Ἀκάθαρτος! ἀκάθαρτος!» Συγχρόνως ἔπρεπε νὰ κατοικῇ μόνος ἔξω τοῦ στρατοπέδου. Ἡ τρομερὰ ἀσθένεια τῆς λέπρας ἀπετέλει ἀνυπόφορον βδέλυγμα καὶ ἐπικίνδυνον μόλυσμα. Τοιαύτην θέσιν προσεκαλεῖτο ὁ Κύριος ἡμῶν νὰ λάβῃ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔπρεπε νὰ βαστάσῃ τὸ βδέλυγμα τῆς πνευματικῆς λέπρας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ νὰ θεωρηθῇ ἀκάθαρτος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παναγίου Πατρός Του. Ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ προσήλωσίς Του διεκήρυττεν ἀφ᾿ ἑαυτῆς: «*Ἀκάθαρτος, ἀκάθαρτος!*» Χωρὶς νὰ ἦναι τοιοῦτος, ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἀναλάβῃ ἐπὶ τὴν ψυχήν Του ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην τῆς ἀνθρωπίνης ἁμαρτωλότητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλει μόλυσμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπαφὴν δὲν ἠνείχετο ἡ ἁγιότης Του. Ἂν καὶ οὐδέποτε εἶχε γνωρίσει τὴν ἁμαρτίαν, ἐν τούτοις ἐδέχθη ὅπως ὁ Θεὸς Τὸν κάμῃ ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ γείνωμεν ἡμεῖς δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δι᾿ Αὐτοῦ (Β΄. Κορινθ. ε΄. 21). Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἦναι ἡ ἀγωνία τὸ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς μεγάλης ἀποφάσεως. Ὅπως μία ἀσθένεια προκαλεῖ πυρετὸν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ὡς ἀντίδρασιν τοῦ σώματος κατ᾿ αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία, ὡς μόλυσμα τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεδέχετο ὁ Χριστὸς ἐφ᾿ Ἑαυτόν, προεκάλεσε τὸν πυρετὸν τῆς ἀπεριγράπτου ἀγωνίας ἐν τῇ Γεθσημανῇ. Ἡ ἀγωνία ὑπῆρξεν ἀντίδρασις κατὰ τῆς

ἰδέας τῆς ἁμαρτίας, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀνελάμβανεν ἐν τῷ σώματι Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀντίδρασις ἡ ὁποία τελικῶς ἐκάμφθη ἐνώπιον τῆς χαρᾶς τῆς προκαλουμένης εἰς Αὐτὸν διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἱλασμοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν.

Β'. ***Ἡ ἐνοχὴ καὶ ἡ κατάρα ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ.***

Δευτέρα ἀφορμὴ τῆς ἀγωνίας ὑπῆρξεν ***ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς***, τὴν ὁποίαν ἡ ἁμαρτία αὐτομάτως δημιουργεῖ εἰς τὴν συνείδησιν, ἥτις μολύνεται ἐξ αὐτῆς. Ὅσον δὲ περισσότερον ἡ συνείδησις εἶναι καθαρὰ καὶ φωτεινή, τόσον μεγαλειτέρα εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς συνεπείᾳ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλ' ἡ συναίσθησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῆς ἐνοχῆς, τὴν ὁποίαν ἑκουσίως ἀνελάμβανεν, ὑπῆρξε ἀνωτέρα πάσης συγκρίσεως. Ἡ ἄπειρος ἁγιότης, ἥτις ἐβασίλευεν ἐν τῇ συνειδήσει του, ἐπέτρεπε νὰ συναισθάνεται οὗτος καὶ τὸ ἄπειρον βάρος τῆς ἐνοχῆς, τὴν ὁποίαν συνεπήγετο δι' Αὐτὸν ἡ θέσις τοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς ποτὲ συνῃσθάνθη τὴν ἐνοχὴν ὅπως τὴν συνῃσθάνθη ὁ Χριστός, καὶ οὐδεμίαν ποτὲ ἐπίεσε καρδίαν ἡ ἐνοχή, ὅπως ἐπίεσε τὴν καρδίαν τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἐνοχὴ τῆς ἁμαρτωλῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλληλένδετος δὲ πρὸς τὴν ἐνοχὴν ὑπῆρξε καὶ ἡ τιμωρία αὐτῆς διὰ τῆς Θείας κατάρας. Παλαιόθεν ἦτο γεγραμμένον εἰς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ: «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ ξύλου» (Δευτερ. κα'. 23). Καὶ ἡ κατάρα αὕτη ἐπεφυλάσσετο διὰ τὸν Υἱὸν τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ (Γαλάτ. γ'. 13). Δὲν εἶναι δύσκολον ἤδη νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ νόημα τῆς ἀγωνίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἡ κρίσις δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ δισταγμοῦ καὶ τόλμης, ***ἀλλ' ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς ἁγιότητος καὶ τῆς ἐνοχῆς***. Ἡ ἀπόφασις εἶχε ληφθῆ ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον: «Ἰδοὺ ἔρχομαι διὰ νὰ πράξω, ὦ Θεέ, τὸ θέλημα Σου» (Ἑβρ. ι'. 9). Ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ὑπερτάτου θελήματος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἦλθεν ἡ ἀναπόδραστος στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ ὤφειλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν παγκόσμιον ἐνοχὴν καὶ νὰ ἐπισύρῃ ἐφ' Ἑαυτὸν τὸν κεραυνὸν τῆς οὐρανίου κατάρας. Τοιοῦτος κεραυνὸς δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ τὴν κρίσιν τῆς ἀγωνίας, ὡς εὐλογητὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, ὑπακοὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (Ἡσα. νγ'. 4-5, Φιλιππ. β'. 8).

Γ'. ***Ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ Πατρός.***

Τρίτος χαρακτὴρ τῆς ἁμαρτίας εἶναι ὅτι αὕτη ὑψώνει ἀκατάλυτα τείχη μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀποστάσεως, ἥτις ἐχώριζε τὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν σκληροτράχηλον Ἰσραήλ, λέγει πρὸς τοῦτον: «Αἱ ἀνομίαι σας ἔβαλον χωρίσματα μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, καὶ αἱ ἁμαρτίαι σας ἔκρυψαν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ σᾶς, διὰ νὰ μὴ ἀκούῃ» (νθ'. 2). Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀνεκτὴ ἡ ἁμαρτία, διότι εἶναι καθαρώτεροι ἢ ὥστε νὰ βλέπῃ τὰ πονηρὰ καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν ἀνομίαν (Ἀβ. α'. 13). Ἐν ἐπιγνώσει τῆς τοιαύτης ἀσυμβιβάστου διαστάσεως

μεταξὺ ἁμαρτίας καὶ ἁγίου Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν, προκειμένου νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἐνοχὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου, ἀντεμετώπιζεν ἤδη ἐν τῷ κήπῳ τὴν στιγμὴν τῆς ὑπερτάτης δοκιμασίας τοῦ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ Ἐκείνου δὲν ἠνείχοντο τὴν ἐπὶ τῶν ὤμων Του ἁμαρτίαν. Μετ' ὀλίγας ὥρας ὤφειλε νὰ ὑποστῇ τὴν πικρίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμπαρίσταται ὁ ἅγιος Θεὸς πρὸς τὸν βαστάζοντα τὸ βάρος τῆς παγκοσμίου ἁμαρτίας, ἔστω καὶ ἂν οὗτος ἦτο ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ ἀγαπητός. Καὶ ὅτε τὸ σκότος τῆς ἐγκαταλείψεως ταύτης ἤρχισε νὰ ἁπλοῦται ἐπὶ τὴν περίλυπον μέχρι θανάτου ψυχὴν τοῦ Ἰησοῦ, δοκιμάζων οὗτος τὴν μοναδικὴν ταύτην πεῖραν, ἀνέκραξεν ἐν ἀπογνώσει: «***Θεέ μου, Θεέ μου, διατί μὲ ἐγκατέλιπες;***» (Ματθ. κζ'. 46).

Ἐπὶ τῇ προβλέψει τοῦ μεγάλου τούτου χωρισμοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως, καθ' ἣν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διήρχετο τὸ ἀπερίγραπτον σκότος τῆς ἁμαρτωλότητος, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ δοκιμάσῃ Οὗτος τὴν συγκλονιστικὴν ἀγωνίαν, τὴν ὁποίαν μὲ τόσον ἀπέριττον μεγαλεῖον περιέγραψεν ὁ Λουκᾶς. Τὸ πικρὸν ποτήριον ἔφθανεν ἤδη μέχρι τῶν χειλέων Του—***ὁ ἀνυπόφορος ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Πατρός.*** Ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ πάθῃ. Ἀλλὰ τὸ πάθος εἶχε τοσοῦτον βάθος ἐννοίας ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνέκφραστον ἀγωνίαν, ἐνῷ ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου κατήρχετο τὰς βαθμίδας πρὸς τὸ στάδιον τῆς ἀπεγνωσμένης πάλης κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

Εὐλογητὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις καὶ πάλιν ἀνῆλθε τὰς βαθμίδας ἐστεφανωμένος μὲ τὸν ἀμαράντινον στέφανον τῆς μεγάλης νίκης!

***

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐζητήσαμεν τὰ πραγματικὰ αἴτια τῆς ἀγωνίας—μόλυσμα, ἐνοχήν, χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἂς ἴδωμεν τώρα καὶ ***ποῖος ὁ αἴτιος;*** Ἀνεζητήσαμεν ποτὲ τὸν ὑπεύθυνον διὰ τὸ μέγα δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἐξετυλίχθη ἀπὸ τοῦ κήπου τῆς Γεθσημανῆ μέχρι τοῦ λόφου τοῦ Γολγοθᾶ; Τίς ἐσταύρωσε λοιπὸν τὸν Χριστόν; Εἶναι εὔκολον νὰ ἀποδώσωμεν τὰς εὐθύνας εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπρόσωπον καὶ ἀφῃρημένον. Ἡ ἁμαρτία ἔχει προσωπικότητα καὶ ἡ προσωπικότης αὕτη ταυτίζεται μὲ τὴν ζωήν, τοὺς πόθους καὶ τὰ ἔργα παντὸς ἀνθρώπου ὅστις τὴν κατεργάζεται. Ἑπομένως ὁ ὑπεύθυνος εὑρίσκεται ἐν τῷ προσώπῳ ἑκάστου ἁμαρτωλοῦ, ὅστις διὰ τῆς ἀνομίας του ἐδημιούργησε διὰ τὸν Χριστὸν τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐγὼ καὶ σύ, φίλε ἀναγνῶστα, προεκαλέσαμεν τὴν ἀγωνίαν τῆς Γεθσημανῆ καὶ καθηλώσαμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Καὶ ἡ εὐθύνη αὕτη θὰ ἐξακολουθῇ νὰ μᾶς βαρύνῃ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ ἀντιταχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀγωνιζόμενοι μέχρις αἵματος κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ θὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη μετὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του ἡ ἐν Χριστῷ νέα ζωή, εἰς τὴν ὁποίαν καλούμεθα νὰ περιπατήσωμεν.

Ἂς ἀτενίσωμεν ἀκόμη μίαν φορὰν πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ ὑπερτάτου ψυχικοῦ μαρτυρίου, ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὴν καιομένην βάτον τῆς ἐρή-

μου, καὶ ἐνῷ παριστάμεθα σιωπηλοὶ μάρτυρες τῆς σκηνῆς ταύτης, ἂς λύσωμεν τὰ ὑποδήματά μας ἐκ τῶν ποδῶν μας—ἂς ἀποβάλωμεν πᾶν ὅ,τι μᾶς συνδέει μὲ τὸν κόσμον καὶ ἂς καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὰ μολύσματα αὐτοῦ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου. Ὁ τόπος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἱστάμεθα, εἶναι γῆ ἁγία.

Χανία **Γ. Ε. Π.**

Η ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

(συνέχεια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως.

Ἀφοῦ εἴδομεν ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς πίστεως, ἂς ἐξετάσωμεν τώρα τὴν ὁδὸν τῆς πίστεως. Ὅταν κατανοήσῃ ἡ ψυχὴ ὅτι μόνη ἡ πίστις ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν, διερωτᾶται: ***Ναί, ἀλλὰ πῶς ἐμπορῶ νὰ πιστεύσω;*** Ποῖον εἶναι τὸ μυστικὸν μιᾶς πίστεως φερούσης εἰς πλήρη σωτηρίαν; Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπόν:

1. *Ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς πίστεως.*

> «Τοὺς πιστεύοντας διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἀναστήσαντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ δόντα εἰς αὐτὸν δόξαν, ὥστε ἡ πίστις σας καὶ ἡ ἐλπὶς νὰ ἦναι εἰς τὸν Θεόν». (Α'. Πέτρ. α'. 21).

Ἕκαστον ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος μετέχει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Θείων σχεδίων. Συνήθως ὅμως αἱ Γραφαὶ μᾶς ἐμφανίζουν τὸν Πατέρα ὡς τὸ ὑπέρτατον ἀντικείμενον τῆς πίστεώς μας. Ἐκεῖνος ἠγάπησε τὸν κόσμον. Ἐκεῖνος δὲν ἐφείσθη τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς. Ἐκεῖνος μᾶς ἔδωκε τὴν «ὑπόσχεσιν τοῦ Πατρός». Ἐκεῖνος δέχεται τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ συγχωρεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐκεῖνος—ὁ Θεὸς τῆς Εἰρήνης—μᾶς ἁγιάζει καθ' ὁλοκληρίαν.

Ἔχουν ἄδικον ὅσοι παρουσιάζουν τὸν Θεὸν ὡς ὂν αὐστηρὸν καὶ ἀμείλικτον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς, ὁ ταπεινὸς καὶ γλυκὺς Υἱός, προσπαθεῖ νὰ κάμψῃ εἰς τὸ νὰ μᾶς φανῇ εὐμενής.

Ἡ ἀληθινὴ πίστις μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν πραγματικὸν χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντα πλήρη ἀγάπης. Δὲν ἔχει ἀνάγκην παρακλήσεων καὶ ἱκεσιῶν διὰ νὰ μᾶς εὐλογήσῃ, διότι γνωρίζει τὰς ἀνάγκας μας. Γνωρίζει ὅτι εἴμεθα περιστοιχισμένοι ἀπὸ τὴν ἰδίαν μας φυσικὴν ἀπιστίαν.

Ὁ Θεὸς θέλει νὰ μᾶς εὐλογήσῃ καὶ τὸ κάμνει εἰς τὴν πιστεύουσαν ψυχήν.

Ὁ Θεὸς ἀνέστησε τὸν Υἱόν του ἐκ νεκρῶν, διότι θέλει ἡ πίστις μας νὰ βασίζεται ***ἐπ' Αὐτοῦ.***

2. *Τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως.*

> «Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσὶν οἱ ἀκούσαντες εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν». (Λουκ. η'. 12).

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ χωρίον μᾶς διδάσκει ὅτι ἐὰν ὁ Διάβολος ἀφαιρέσῃ τὸν λόγον ποῦ ἐφυτεύθη εἰς τὴν καρδίαν μας, ἡ πίστις μας καταρρέει.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἦναι εἰλικρινὴς ἡ πεποίθησίς μας περὶ τῆς δυνάμεως, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν πίστιν, ἂν αὕτη παύσῃ νὰ βασίζεται εἰς τὸ στερεὸν θεμέλιον τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τόσον εἰς τὸ γράμμα ὅσον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα.

3. *Ἡ τιμὴ (τὸ τίμημα) τῆς πίστεως.*

«Συμβουλεύω σε ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρός...» (Λουκ. γ'. 18.)

Ἡ πίστις εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἐφαρμόζεται πρὸ πάντων εἰς τὴν πληρότητα αὐτὴν τῆς πίστεως, ἥτις εἶναι ἄμεσον ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐδάφιον ἀποκαλεῖται ἡ πίστις «χρυσὸς δοκιμασμένος διὰ πυρός». Ὁ Πέτρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἰδίαν ἔκφρασιν ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς πίστεώς μας, ἡ ὁποία εἶναι πολυτιμοτέρα ἀπὸ τὸ χρυσίον τὸ δοκιμαζόμενον διὰ τοῦ πυρός.

Δὲν εἶναι δὲ τοῦτο ἄλλο τι εἰμὴ ἡ «πίστις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ», ὅστις ἐδοκιμάσθη εἰς τὸ τρομερὸν χωνευτήριον τοῦ Γολγοθᾶ. Εἶναι τὸ μόνον νόμισμα, ὅπερ ἔχει κυκλοφορίαν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Τὰ δάκρυα, ἡ θυσία, ἡ ἀπάρνησις τοῦ ἐγὼ ἂν δὲν συνοδεύωνται ἀπὸ τὴν πίστιν, δὲν ἔχουν ἐκεῖ καμμίαν ἀξίαν. Ὅπως ἔλεγεν ὁ William Bramwell, «μόνον μία ἀδάμαστος πίστις, συνοδευομένη ἀπὸ συνεχῆ προσευχήν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ σταθερὰ ἀποτελέσματα».

Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα ἡμεῖς οἱ *πτωχοί,* τυφλοὶ καὶ γυμνοὶ» νὰ ἀγοράσωμεν ἓν τοιοῦτον δῶρον, νὰ προμηθευθῶμεν ἀγαθά, ὥστε νὰ ἤμεθα πάντοτε «πλούσιοι εἰς πίστιν καὶ εἰς καλὰ ἔργα»; Ἆρά γε χωρὶς τίμημα; Τὸ ἀνωτέρω ὅμως χωρίον ἀποκλείει τοῦτο. Λέγει ῥητῶς «***ἀγοράσατε ἀπὸ ἐμέ***». Ναί, ἡ τιμὴ εἶναι ὑψωμένη, ἀλλ' ἔχει πληρωθῆ, καὶ μάλιστα μὲ ὅ,τι ὑπάρχει πολυτιμότερον, ***μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ***. Ἡ πίστις λοιπόν, «ὁ χρυσὸς ὁ δοκιμασμένος εἰς τὸ πῦρ», ἀποτελεῖ τὸ τίμημα τοῦ αἵματός Του. Αὐτὴ ἡ θαυμασία δυνατότης, δηλαδὴ νὰ πιστεύῃ κανεὶς εἰς τὸν Θεόν, νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ Ἐκεῖνον, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ εἰς Ἐκεῖνον, χωρὶς φόβον, χωρὶς ἀμφιβολίαν, χωρὶς δισταγμόν, μᾶς ἔχουν παραχωρηθῆ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Σταυροῦ.

Ὦ! ἂν ἠθέλαμεν νὰ ἐννοήσωμεν τί φρικτὸν ἁμάρτημα εἶναι ἡ ἀπιστία! Ἂν ἐσπεύδαμεν νὰ πιστεύσωμεν! Ἔλθετε λοιπὸν ἀμέσως καὶ ἀγοράσετε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν!

4. *Ὁ δημιουργὸς τῆς πίστεως.*

«Καὶ ἐξελέξαντο.... ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου». (Πράξ. ς'. 5)

Ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις δὲν εἶναι κἄτι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τοὐναντίον οὗτος ἀποκλίνει μᾶλλον εἰς τὸ νὰ δυσπιστῇ πρὸς Αὐτόν. Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος εἶναι μάλιστα ἐπαναστάτης κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ χρειάζεται ὁδηγίαν ἵνα δώσῃ ὅλην του τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Πλάστην του. Καὶ τοῦτο κατορθώνεται μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἐλάχιστος σπινθὴρ ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν Θεόν, ἡ ἀμυδροτάτη λάμψις

τοῦ οὐρανίου φωτός, ἡ ὁποία μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἀβυθομέτρητον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, ἡ ἐσωτερικὴ βεβαιότης ὅτι ἡ πίστις μας Τοῦ εἶναι εὐχάριστος, κάθε νίκη τὴν ὁποίαν κερδίζομεν κατὰ τῆς ἀπιστίας—ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά μας κατορθώματα ἀλλ' εἶναι ἀπόδειξις ὅτι τὸ ζῶν Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν μᾶς ἐγκατέλειψεν, ἀλλὰ τοὐναντίον ὅτι ἐνεργεῖ εἰς τὴν πτωχήν, ἀδύνατον καὶ ἐγωϊστικὴν καρδίαν μας.

Ὅλα δὲ αὐτά, ἀγαπητὲ ἀναγνῶστα, ἀποτελοῦν τὴν ἀρχὴν μόνον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς σέ. Ἐξακολούθησον λοιπὸν νὰ βασίζεσαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν παράκλητον, ἕως οὗ τὸ πλῆρες φῶς τῆς πίστεως διαλύσῃ ἐντός σου ὅλα τὰ σκότη τῆς ἀπιστίας.

5. *Ἡ σφαῖρα τῆς πίστεως.*

«Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην». (Ρωμ. ι' 10)

Τὸ κέντρον τῆς ἐνεργητικότητος τῆς πίστεως εἶναι ἡ ***καρδία***.

Πρέπει σοβαρῶς νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ***ἤμεθα ἐν τῇ πίστει***. Ἢ μήπως ἁπλῶς ἀσχολούμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς περὶ πίστεως πνευματικὰς θεωρίας. Ἡ ψυχὴ ποτὲ δὲν θὰ δώσῃ ὅλην της τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν, οὔτε θὰ πιστεύσῃ πλήρως εἰς τὸν Θεόν, ἂν δὲν ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδίαν της δικαιοσύνην, τὴν ἰδίαν της δύναμιν, τὴν ἰδίαν της ἱκανοποίησιν.

Ὁ συναισθανόμενος τὰς ἁμαρτίας του καὶ τὴν ἀθλιότητά του φωνάζει μὲ ἀγωνίαν: «Τί πρέπει νὰ πράξω διὰ νὰ σωθῶ;» Τὴν ἰδίαν ἀπελπισίαν συναισθάνεται καὶ ὁ Χριστιανὸς ὅταν κράζῃ ὡς ὁ Παῦλος: «Ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐγώ! τίς θέλει μὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τοῦ σώματος τούτου τοῦ θανάτου;» Ἡ καρδία συναισθάνεται τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς. Ἡ καρδία μόνη δύναται νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀπολύτρωσιν.

6. *Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως.*

«Ἀποβλέποντες εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως». (Ἑβρ. ιβ'. 2)

Τὸ ἀντικείμενον τῆς πίστεώς μας εἶναι ὁ Θεός· τὸ κέντρον της εἶναι ἡ καρδία· τὸ θεμέλιόν της εἶναι ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Κυρίου· ὁ δημιουργός της εἶναι ὁ Χριστός. Αὐτὸς ἐκμηδενίζει τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ἀβεβαιότητά μας, καὶ ψιθυρίζει: «Εἰρήνη! μὴ φοβοῦ!»

Ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, ἀμέσως ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὰς κουρασμένας μας καρδίας τὸ δηλητήριον τῆς ἀπιστίας.

Ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς ἡμᾶς ἔργον ἔτι τελειότερον. Θέλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην μας εἰς Ἐκεῖνον καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ τελείαν καὶ ἀκαταγώνιστον.

Ἂς προσπέσωμεν λοιπὸν ταπεινὰ εἰς τοὺς πόδας Του, ἂς περιμένωμεν ἀπὸ Ἐκεῖνον μόνον, ἂς ἐξαρτήσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ Ἐκεῖνον μόνον, μὲ ὅλην τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν καὶ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν. Τότε θὰ ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν ναόν Του, εἰς ἡμᾶς, φέρων μαζύ του πληρότητα χάριτος, ἀρκετὴν νὰ ἐξαφανίσῃ ὅλα τὰ ἴχνη τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς σαρκικῆς ζωῆς. Κανεὶς ἄλλος ἀπὸ

τὸν Χριστὸν δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ τὸ ἔργον. Διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ζῶντα ἄνευ καὶ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πῦρ καταναλῖσκον! Ἄνευ καὶ μακρὰν Αὐτοῦ εἴμεθα εἰς τὸ σκότος, τὴν ἀπελπισίαν, τὸν θάνατον.

Εἴθε κάθε ἡμέραν, κάθε ὥραν καὶ κάθε στιγμὴν νὰ εὑρισκώμεθα ἐν τῷ Χριστῷ καὶ μαζὺ μὲ Αὐτόν.

7. *Ἡ ὥρα τῆς πίστεως.*

«Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν...» (Ἑβρ. γ΄. 15).

Ἂς προσέξωμεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει: «Τώρα εἶναι ἡ κατάλληλος στιγμή». Ἡ ἀπιστία ὅμως διαρκῶς ἐπαναλαμβάνει: «Αὔριον».

Εἶναι ἄξιον ἐπίσης προσοχῆς ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν σωτηρίαν, ἂν προηγουμένως δὲν μετανοήσῃ εἰλικρινῶς καὶ δὲν στραφῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ὁμοίως ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἁγιάζουσαν χάριν, ἂν προηγουμένως δὲν πεισθῇ ὅτι ἐντός του δὲν ὑπάρχει ἡ ἁμαρτία, ἡ ἀπιστία καὶ τὸ σαρκικὸν πνεῦμα.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ πεισθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν πληγὴν τῆς καρδίας της, ὅταν ἀναζητήσῃ τὴν ἀπολύτρωσιν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν της, τότε ἀσφαλῶς εἶναι ἡ στιγμὴ νὰ ἀσκήσῃ τὴν πίστιν, τότε ἀκριβῶς εἶναι ἡ ὥρα τῆς πίστεως, τὸ «τώρα».

Ὡς ἔλεγεν ὁ Jean de la Fléchère: «Νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι εἶναι προνόμιον τὸ νὰ δύνασθε νὰ πλησιάζετε εἰς Ἐκεῖνον διὰ τῆς πίστεως ***τώρα καὶ πάντοτε***, εἰς κάθε στιγμὴν ποῦ παρέρχεται. Νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι δὲν ἔχετε νὰ προσφέρητε εἰς Ἐκεῖνον τίποτε ἄλλο ἀπὸ μίαν καρδίαν ἀσταθῆ καὶ σκληράν, ὅπως εἶναι ***τώρα***. Αὐτὸ εἶναι τὸ λάθος πολλῶν δυστυχῶν, ἀλλὰ πολυτίμων ψυχῶν.

Διστάζουν νὰ πιστεύσουν, φοβοῦνται ἐπειδὴ αἰσθάνονται τὴν εἰρήνην, τὴν χαράν, τὴν παρηγορίαν, τὴν ἀγάπην. Δὲν καταλαμβάνουν ὅτι ἐνεργοῦντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιμένουν πρῶτον τὸν καρπὸν πρὶν φυτευθῇ τὸ δένδρον».

Τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἦτο πάντοτε: ***Σήμερον, ἐδῶ, τώρα***. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ περιμένωμεν. Ὁ Σωτὴρ εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σας σήμερον.

Σήμερον, ***τώρα***, δεχθῆτε τὸν Κύριον, διότι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπεριφρονήσατε τὴν θαυμαστήν Του ἀγάπην καὶ τὴν μακράν Του ὑπομονήν. Παραχωρήσατε τὸν ἑαυτόν σας ***τώρα*** εἰς Ἐκεῖνον καὶ ἀφήσατε εἰς τὴν χεῖρά Του τοὺς τελευταίους δισταγμούς σας. Σκεφθῆτε ὅτι ***τώρα*** παρ' ὅλας τὰς ἁμαρτίας σας σᾶς δέχεται. Ἐξαγνίζει ***τώρα*** τὴν καρδίαν σας ὁλόκληρον.

***

Ἰδού, ἀγαπητὲ ἀναγνῶστα, ὁ δρόμος τῆς πίστεως. Ποία τεραστία δύναμις εἶναι ὡς πρὸς τὴν βάσιν της καὶ τὴν ἐγγύησίν της, ὡς πρὸς τὸν δημιουργόν της καὶ ὡς πρὸς Ἐκεῖνον ὅστις τὴν ὑποβαστάζει!

Καὶ ὅμως δὲν ἐμπεριέχει τίποτε τὸ ὑπερβολικόν. Ὁ Σατανᾶς τόσον πολὺ ἐδηλητηρίασε τὴν πτωχὴν καὶ ἀνόητον καρδίαν μας, ὥστε χωρὶς τὴν βοήθειαν

τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπίπταμεν ἀνεπανορθώτως καὶ θὰ ἐχανόμεθα εἰς τὰ σκότη τῆς ἀπιστίας μας.

Ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Θεόν, ὅστις δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν νίκην διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς πίστεως.

Αἱ καρδίαι μας τόσον εὔκολα ἐξαπατῶνται καὶ βυθίζονται εἰς θανάσιμον νύσταγμα, ἁπλῶς διότι ἀντιλαμβανόμεθα τί εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθώσῃ μία πίστις ἐνεργὸς εἰς τὴν ψυχήν μας.

1. *Ἡ πίστις προέρχεται ἐξ ἀκοῆς.*

«Ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ». (Ρωμ. ι΄. 17).

Ἐὰν πίστις ζωντανὴ καὶ ἀληθινὴ ἦναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν ζωήν, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ σεσωσμένου ἀνθρώπου, ἡ πρώτη μας ἐρώτησις εἶναι φυσικά: Πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀναβλύσῃ ἡ πίστις εἰς τὰς καρδίας;

Δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ὅτι ἡ πίστις εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις ἡ Ἁγία Γραφὴ δίδει εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τὴν σαφεστέραν καὶ τὴν πλέον ρητὴν ἀπάντησιν: «Ἡ πίστις προέρχεται ἐξ ἀκοῆς». Ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ ἀκοῆς λόγων ἀνθρωπίνων. Πρόκειται ν' ἀκούσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς ἡμᾶς διὰ μέσου τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κύριος ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ καὶ περιμένει νὰ ἑτοιμασθῶμεν νὰ τὸ ἀκούσωμεν. Ἡ φωνή Του εἶναι ὁ Λόγος Του, παρουσιαζόμενος καὶ φωτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πίστις ἀναβλύζει ραγδαίως, ὅταν ἀκούωμεν αὐτὴν τὴν φωνήν, δηλαδὴ ὅταν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κάμνῃ νὰ ἀκουσθῇ εἰς τὴν καρδίαν μας ὁ ζωντανὸς Λόγος διὰ μέσου τοῦ γραπτοῦ Λόγου.

Ἄς προσέξωμεν λοιπόν. Ἄς ἀναζητήσωμεν ***Ἐκεῖνον*** εἰς στάσιν ταπεινῆς προσοχῆς, κύπτοντες εἰς τὰς σελίδας τοῦ Θείου Λόγου, ἕως οὗ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δυνηθῇ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν ψυχήν μας. Καὶ τότε ἀμέσως θὰ ἀναβλύσῃ ἐντός μας μία πίστις ζῶσα καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ μεγάλα πράγματα, θαύματα.

2. *Ἡ πίστις εἶνε θετικὴ καὶ σαφής.*

«Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Τί θέλεις νὰ σοὶ κάμω; Καὶ ὁ τυφλὸς εἶπε, Ραββουνί, νὰ ἀναβλέψω. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν, Ὕπαγε, ἡ πίστις σου σὲ ἔσωσε». (Μάρκ. ι΄. 51, 52)

Ἡ ἀληθὴς πίστις δὲν εἶναι ποτὲ ἀφῃρημένη καὶ ἀόριστος. Δὲν ἀρκεῖται εἰς γενικότητας ἀκαθορίστους. Ὁ Κύριος ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ λέγωμεν καθαρὰ τίνος ἔχομεν ἀνάγκην.

Ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ σωτηρίαν; Ἡ πίστις φωνάζει ἀμέσως: ***«Τί πρέπει νὰ πράξω διὰ νὰ σωθῶ;«*** Ποθεῖς τὸν καθαρισμόν σου ἀπὸ κάθε ἁμάρτημά σου;

Παρακαλεῖς μὲ θέρμην: «*Ὦ! Θεέ, δός μου καρδίαν καθαράν. Ἂν θέλης, δύνασαι νὰ μέ καθαρίσης*». Ἂν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου σοι ψιθυρίζῃ: «Τί θέλεις νὰ κάμω διὰ σέ;» ἡ πίστις ἀπαντᾷ χωρὶς δισταγμόν: «*Κύριε, νὰ ἀναβλέψω!*» Ἂν ὁ Θεὸς σοὶ λέγῃ: «Ζήτησον τί θέλεις νὰ κάμω διὰ σέ», ἡ πίστις χωρὶς νὰ ταλαντεύεται φωνάζει: «*Δός μου διπλῆν μερίδα τοῦ πνεύματός σου*».

Ὅταν ἡ πίστις ἦναι ἀληθινή, ἡ ψυχὴ διατυπώνει μὲ ἀκρίβειαν τὰ αἰτήματά της. Πιστεύει μὲ ἁπλότητα καὶ δὲν ἀρκεῖται μὲ ἀόριστον εὐλογίαν. Ὅταν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς δεικνύῃ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἡ πίστις εὑρίσκει ἕνα Σωτῆρα, ἀναζητεῖ τὸν Ἰησοῦν, διότι μόνον Ἐκεῖνος σώζει. Ἡ ἀληθὴς πίστις γνωρίζει ἀκριβῶς τί πρέπει νὰ ζητήσῃ. Ἡμεῖς λοιπὸν εἴμεθα ἆρά γε ἁπλοῖ καὶ εἰλικρινεῖς, ταπεινοὶ καὶ γνωρίζομεν τίνος ἔχομεν ἀνάγκην καὶ τί ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν;

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, ὑπὸ *Δ. Ι. Μαγκριώτου Δρος Νομ.*) *A. Paget Wilkes.*

ΠΡΟΟΔΟΣ Ἢ ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΗΣΙΣ;

Εἴδομεν τελευταίως δύο ἐνδιαφέροντα ἄρθρα περὶ τῆς παρατηρουμένης ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἐλαττώσεως τῆς θνησιμότητος, ἅτινα καταλήγουσιν εἰς συμπεράσματα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα. Τὸ ἓν ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων, δημοσιευθὲν εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ κ. Μ. Βασταγοῦ, προϊσταμένου τῆς Στατιστικῆς Κινήσεως τοῦ Πληθυσμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος. διαπιστόνει μεθ᾿ ἱκανοποιήσεως, ὅτι εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν ἐλάττωσις γεννήσεων, ἀλλ᾿ ἀφ᾿ ἑτέρου καὶ ἐλάττωσις τῆς θνησιμότητος καὶ οὕτω πως συνεχίζεται ἡ ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν θανάτων εἶναι μεγαλειτέρα τὴς ἐλαττώσεως τῶν γεννήσεων—ὅτι δηλαδὴ αἱ γεννήσεις εἶναι πάντοτε περισσότεραι τῶν θανάτων. Ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι ἐκπληροῖ τὸν ὕψιστον αὐτῆς προορισμόν, καταπολεμοῦσα παντοιοτρόπως τὰς νόσους καὶ τὰς ἀνθυγιεινὰς συνθήκας τῆς ζωῆς, παρέχουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον περισσοτέραν εὐρωστίαν καὶ μακρύνουσα τὸ νῆμα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Τοῦτο εἶναι γεγονὸς λίαν εὐχάριστον. Ἐρωτᾶται ὅμως: Παρέχει λόγους διὰ νὰ αἰσιοδοξῶμεν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς; Ἀληθῶς ἠλαττώθη ἡ θνησιμότης, ἰδίως τῆς νηπιακῆς καὶ τρυφερᾶς ἡλικίας, καὶ περισσότεροι ἄνθρωποι φθάνουν εἰς ὥριμον ἡλικίαν καὶ ἐν γένει ζοῦν περισσότερα χρόνια. Ἀλλὰ τοῦτο, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἦναι εὐχάριστον, σημαίνει ἁπλῶς μίαν καλλιτέραν συντήρησιν τοῦ ὑπάρχοντος ἀνθρωπίνου ὑλικοῦ. Τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ προβλήματος εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ ἐνθαρρυντικὸν—ἡ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων. Ἡ ἀληθὴς ὄψις τοῦ ζητήματος εἶναι ὅτι ἐλαττοῦται, βραδέως μὲν ἀλλὰ σταθερῶς, ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας διὰ τῆς εἰσόδου νέων ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων· ἡ δὲ

ἐλάττωσις τῆς θνησιμότητος, χάρις εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν καλλιτέρευσιν τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν, ἁπλῶς ἀναπληρόνει πρὸς τὸ παρὸν τὸ ἔλλειμμα αὐτὸ τῶν γεννήσεων. Ἀλλ' ἕως πότε; Ἐφ' ὅσον στειρεύει βαθμηδὸν μία πηγή, δυνάμεθα διὰ καλλιτέρας περισυλλογῆς τοῦ ὕδατος νὰ ἀποσοβήσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς στειρεύσεως, ἀλλὰ θὰ ἔλθη ἀφεύκτως ἡ ἡμέρα, καθ' ἥν θὰ ἀρχίση ἡ ξηρασία.

Τοῦτο εἶναι καὶ γενικῶς ἀντιληπτὸν ἀλλὰ καὶ φανερὸν εἰς τὰς λεπτομερείας. Ἐὰν ἀφ' ἑνὸς ὀλιγώτεροι ἄνθρωποι γεννῶνται καὶ ἀφ' ἑτέρου περισσότεροι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀνθρώπων ζοῦν εἰς μεγαλειτέραν ἡλικίαν, εἶναι προφανὲς ὅτι εἰς κάθε κοινωνίαν ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν νηπίων καὶ παιδίων βαίνει ἐλαττούμενος, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐνηλίκων καὶ παρηλίκων βαίνει αὐξανόμενος. Τοῦτο δὲ εἶναι προσωρινὴ μόνον ἀντιστάθμισις τῆς ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν γεννήσεων ζημίας· διότι μετὰ 10, 20, 30 ἔτη ὁ θάνατος μοιραίως θὰ καταλάβη καὶ τοὺς ἐνήλικας καὶ παρήλικας τούτους, καί ἐὰν ἐξακολουθήση ἡ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων, θὰ ἐπέλθη τότε ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὴν ἀλήθειαν ἀκριβῶς ταύτην περιγράφει τὸ ἕτερον τῶν δύο ἄρθρων, ἅτινα ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη κατ' αὐτὰς εἰς τὸ ἔγκριτον Ἀμερικανικὸν περιοδικὸν «Atlantic Monthly» καὶ ἐπιγράφεται «Ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ».

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς Stuart Chase, γνωστὸς οἰκονομολόγος συγγραφεύς, διαπιστόνει, ἐκ τῶν στατιστικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι ἡ ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἐκείνης ἄλλοτε ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐντὸς 200 ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς ἀνῆλθεν ἀπὸ 3,500,000 ψυχῶν εἰς 130,000,000, ἀλλ' ἤδη ἀπό τινων ἐτῶν βαίνει ἐλαττουμένη. Τοῦτο προῆλθεν ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τὴν σχεδὸν τελείαν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσόδου μεταναστῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἥτις μετανάστευσις πρὸ 50-ετίας ἔφερε πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην χώραν. Τώρα ἡ μικρὰ ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι καθαρῶς φυσιολογική, ὀφειλομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν πλεονασμὸν τῶν γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων. Καὶ ἐν Ἀμερικῇ παρατηρεῖται σταθερὰ καὶ προϊοῦσα ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων, ἥτις ὅμως εἰσέτι ἀντισταθμίζεται ὑπὸ μεγαλειτέρας ἐλαττώσεως τῆς θνησιμότητος.

Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα; Ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς παραθέτει μερικοὺς κτυπητοὺς ἀριθμούς. Ὑπάρχουν ἐφέτος, λεγει, εἰς τὰ δημόσια σχολεῖά μας ***ἓν ἑκατομμύριον κενὰ καθίσματα.*** Κατὰ τὸ ἔτος 1930 ὑπῆρχον εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ 21,300,000 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν· κατὰ τὸ ἔτος 1938 ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶχε κατέλθει εἰς 20,000,000. Ἐὰν ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐξακολουθήση, κατὰ τὸ ἔτος 1960 θὰ ὑπάρχουν δέκα ἑκατομμύρια ὀλιγώτερα μαθητῶν καὶ φοιτητῶν εἰς τὰ διάφορα ἐκπαιδευτήρια καὶ πανεπιστήμια τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλ' οἱ ἔχοντες ἡλικίαν ἄνω τῶν 65 ἐτῶν θὰ ἦναι τότε κατὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια περισσότεροι τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1930 τοιούτων.

Ἡ ραγδαία αὐτὴ ἐλάττωσις τῆς μαθητιώσης νεολαίας, λέγει ὁ συγγραφεύς, εἶναι μόνον ἓν σύμπτωμα, μόνον μία ἔνδειξις τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐνδείξεις ἀνησυχητικαί. Διατί ἡ νομοθετηθεῖσα πέρυσιν απο-

νομὴ συντάξεων εἰς τοὺς ὑπερήλικας προεκάλεσε τόσον τεραστίαν λαϊκὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ τόσον τεράστιον ἀριθμὸν αἰτήσεων περὶ ἀπονομῆς συντάξεων; Διατί οἱ γεωργοὶ ζητοῦν ρύθμισιν, ἤτοι, Κυβερνητικὸν περιορισμὸν τῶν ἐσοδειῶν; Διατί τόσον ὀλίγα νέα κεφάλαια εἰσήχθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις; Εἷς λόγος ἀναμφισβήτητος εἶναι ὅτι τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε λάβει τόσον τεραστίαν ἀνάπτυξιν, διότι ἐβασίζετο εἰς σταθερὰν καὶ σημαντικὴν ἐτησίαν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ· τώρα δὲ ὅταν ἡ στατιστικὴ καμπύλη τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ διαρκῶς κατέρχεται, τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς χώρας μοιραίως κλονίζεται καὶ ζητεῖ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας.

Ἀκόμη πρὸ 20 αετίας οἱ στατιστικολόγοι προέλεγον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 2000 ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν θὰ συνεποσοῦτο εἰς 300,000,000. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον (ἀπὸ τοῦ 1925 καὶ ἐντεῦθεν), ἂν καὶ ὁ πληθυσμὸς ηὔξανε τότε κατὰ 1,900,000 ἐτησίως, οἱ μελετῶντες τὰς στατιστικὰς ἤρχισαν νὰ δυσπιστοῦν πρὸς τὴν αἰσιοδοξίαν ταύτην. Μετὰ τὸ ἔτος 1930 ἡ ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ κατῆλθεν ἀπὸ 1,900,000 εἰς 900,000 ψυχῶν καὶ ὅλοι οἱ εἰδήμονες σήμερον εἶναι σύμφωνοι ὅτι μετ᾽ ὀλίγα ἔτη αἱ γεννήσεις μόλις θὰ ἰσοφαρίζουν τοὺς θανάτους.

Αἱ γεννήσεις ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸ ἔτος 1875 ἦσαν περίπου 1 εἰς κάθε πεντάδα οἰκογενειῶν ἐτησίως. Τῷ 1935 εἶχον κατέλθει εἰς 1 εἰς κάθε δωδεκάδα οἰκογενειῶν ἐτησίως· καὶ ἡ ἐλάττωσις ἐξακολουθεῖ. Ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ ἡ θνησιμότης ἠλαττώθη ἀπὸ 18 τοῖς χιλίοις τῷ 1900 εἰς 11 τοῖς χιλίοις τῷ 1934. Συνεπῶς ὁ πληθυσμός μας ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ αὐξάνῃ ἀλλὰ διαρκῶς καὶ σταθερῶς γίνεται ***γεροντότερος***, δηλ. αὐξάνει ἡ ἀναλογία τῶν ἐνηλίκων καὶ παρηλίκων ἀπέναντι τῆς νεολαίας.

Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ μετανάστευσις ὑπέστη τελείαν ἀνατροπήν. Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1913 ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσερχομένων μεταναστῶν ἀνήρχετο κατ᾽ ἔτος εἰς σχεδὸν 1,000,000, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νέων. Σήμερον, οἱ ***ἀπερχόμενοι*** ἐξ Ἀμερικῆς μετανάσται εἶναι κατὰ 50,000 περισσότεροι τῶν εἰσερχομένων πρὸς ἐγκατάστασιν. Ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ κονδύλιον ἀπὸ ἐνεργητικοῦ ἔγεινε παθητικόν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1938 εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κοινοβουλίου ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος καὶ ἐξέδωκεν ἐμπεριστατωμένην ἔκθεσιν, ἥτις διαπιστόνει ὅτι περὶ τὸ ἔτος 1960 ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ ὅριον μὲ 140—150 ἑκατομμύρια. Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 130 ἑκατομμύρια. Ὥστε, λέγει ὁ συγγραφεύς, ἔχομεν ἀκόμη περιθώριον 10—20 ἑκατομμυρίων καὶ διορίαν 20 ἐτῶν, ἕως οὗ ὁ πληθυσμός μας ἀρχίσῃ νὰ ἐλαττοῦται ἀριθμητικῶς. Παρομοία στασιμότης καὶ ἐλάττωσις πληθυσμοῦ προβλέπεται ἀκόμη ἐνωρίτερον εἰς μερικὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας—ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα προβλέπεται περὶ τὸ ἔτος 1945.

Ἡ ὡς ἄνω ἀλλοίωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ἀμερικῇ—δηλ. ἡ αὔξησις τῶν ἐνηλίκων καὶ παρηλίκων καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς νεολαίας—ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Οὕτω λ. χ. τὸ ἐμπόριον τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ τῆς γραφικῆς ὕλης τῶν σχολείων ὑπέστη

αἰσθητὴν ἐλάττωσιν. Οἱ κατασκευασταὶ παιδικῶν ἐνδυμάτων, παιγνιδίων, ἁμαξίων διὰ τὰ βρέφη κ.τ.τ. ἤρχισαν νὰ βλέπουν περιορισμὸν τῶν ἐργασιῶν των. Ἐπειδὴ δὲ τὰ παιδία κατὰ γενικὸν κανόνα καταναλίσκουν 50 τοῖς ἑκατὸν περισσότερον γάλα ἀπὸ τοὺς ἐνηλίκους, προβλέπεται κρίσις καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ γάλακτος.

Ἀφ' ἑτέρου ὅσαι βιομηχανίαι καὶ κλάδοι ἐμπορίου ἐξυπηρετοῦν τὰς ἀνάγκας τῶν ἡλικιωμένων ἐνισχύονται. Οἱ ἐκδόται βιβλίων σοβαρῶν θὰ ὠφεληθοῦν, διότι οἱ ἡλικιωμένοι ἀγαποῦν τὴν ἀνάγνωσιν. Οἱ ἔμποροι ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων δι' ἐνήλικας θὰ ἐργασθοῦν εἰς μεγαλειτέραν κλίμακα. Οἱ προμηθευταὶ ὀμματοϋαλίων πρεσβυωπίας, ἀκουστικῶν διὰ τοὺς κωφούς, πολυθρονῶν διὰ τοὺς μεσήλικας καὶ γέροντας κ.τ.τ. προβλέπουν μεγαλειτέρας ἐργασίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας, τοῦτο δὲν ᾐσθάνθη ἀκόμη τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταβολῆς τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ αὐξάνῃ καὶ ἀφοῦ σταματήσῃ ἡ ἀριθμητικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ. Θὰ ὑπάρχουν μὲν ὀλιγώτερα παιδία ἀλλ' ἴσως περισσότεραι οἰκογένειαι. Σήμερον ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχουν περίπου 33,000,000 οἰκογένειαι, καὶ ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπὴ τῆς Κογκρέσσου προβλέπει 43,000,000 οἰκογενειῶν μέχρι τοῦ 1960. Ἑπομένως πρὸς τὸ παρὸν τοὐλάχιστον ἡ ζήτησις κατοικίας θὰ αὐξάνῃ μέχρι τοῦ ὁρίου ἐκείνου.

Ἀλλ' ἡ ὅλη κοινωνικὴ οἰκονομία μοιραίως θὰ ὑποστῇ μεταβολήν. Ἐὰν εἰς μίαν περιφέρειαν κατοικοῦν 10.000 ἀνθρώπων καὶ ὁ ἀριθμός των δὲν αὐξάνῃ, δὲν θὰ χρειασθοῦν ***περισσότερα*** σπίτια, μαγαζεῖα, ὑποστατικά, ἐργοστάσια κτλ. ἀλλὰ θὰ χρειασθοῦν ***καλλίτερα*** τοιαῦτα.

Καὶ ἐπιλέγει ὁ κ. Stuart Chase: «Ὅταν μετὰ 5-6 ἔτη τὸ ἔθνος μας ἀρχίσῃ νὰ ἐννοῇ ὅτι τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ρυθμίζει ὄχι ἡ Κυβέρνησις ἢ τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα, ἀλλ' ὁ πληθυσμός, ἤτοι, ἕκαστος πολίτης ἐντὸς τοῦ ἀτομικοῦ του κύκλου, βεβαίως θὰ προβληθοῦν ἄπειρα σχέδια καὶ προτάσεις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως—φορολογία τῶν ἀγάμων, ἐπιδόματα διὰ δίδυμα, βραβεῖα εἰς τὰς πολυτέκνους οἰκογενείας, προτίμησις τῶν ἐγγάμων ὡς ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα κ.τ.τ. Θὰ γεννηθῇ τεράστιος θόρυβος, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο ἡ καμπύλη τῆς στατιστικῆς τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ κατέρχεται. Ἀφοῦ ἕνας ἀπόλυτος δικτάτωρ ὡς ὁ Μουσολίνι δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν στρέψῃ πρὸς τὰ ἐπάνω, τί ἐμποροῦν νὰ κατορθώσουν αἱ λαϊκαὶ κυβερνήσεις; Ἐγὼ προβλέπω ὅτι θὰ καταλήξωμεν εἰς μίαν ριζικὴν μεταρρύθμισιν τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, προσηρμοσμένην εἰς τὴν νέαν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἕως οὗ αὕτη ἐπανέλθῃ εἰς τὸ κανονικόν. Ἕως οὗ δηλ. ἡ ἔλλειψις γεννήσεων θὰ καταστῇ τόσον ἐπίφοβος, ὥστε οἱ γονεῖς θὰ ἀντιληφθοῦν τὴν καταστροφήν, ἥτις περιμένει καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον, ὁπότε τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως θὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἀπροθυμίας, ἰδιοτροπίας καὶ ἀντιδράσεις των κατὰ τῆς τεκνοποιΐας καὶ θὰ ἐπέλθῃ πάλιν ἡ ἰσορροπία εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ».

Τὸ ὡς ἄνω πρόβλημα δὲν εἶναι ἁπλῶς ζήτημα ἐνδιαφέρον τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Ἔχει καὶ μέγιστον ἐνδιαφέρον ἠθικὸν καὶ θρησκευτικόν, καθότι ἔχει τὰς ρίζας του εἰς αἴτια ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως. Ὁ φοβερὸς Παγκόσμιος Πόλεμος δὲν ἐθέρισεν ἁπλῶς δέκα ἑκατομμύρια νεαρῶν ἀνδρῶν φονευθέντων, οἵτινες εἶχον ἢ θὰ ἐσχημάτιζαν οἰκογενείας. Εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν παγκόσμιον χαλάρωσιν τῶν ἠθῶν, τὸν κλονισμὸν τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ, τὴν μείωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν διασάλευσιν πολλῶν ἠθικῶν ἰδανικῶν. Ἡ ἀδέσμευτος ζωὴ τῆς νέας νοοτροπίας, ἥτις εἵλκυσε καὶ ἑλκύει τὴν μεταπολεμικὴν νεολαίαν, δὲν δέχεται τὰ βάρη τῆς τεκνοποιΐας καὶ τῆς ἀναθρέψεως οἰκογενείας. Οἱ εὑρισκόμενοι ἀπέναντι ὁλοὲν αὐξούσης δαπανηρότητος τοῦ βίου, ἔχασαν τὰ ἰδανικὰ τῆς οἰκογενείας, τὰ δὲ διαζύγια ἐπολλαπλασιάσθησαν. Αἱ δυσχέρειαι τοῦ βίου καὶ ἡ παγκόσμιος ἀνεργία διέστρεψαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐργαζομένων τάξεων πρὸς τὴν ἀθεΐαν καὶ τὸν ἐπάρατον Κομμουνισμόν. Αὐτὰ εἶναι τὰ αἴτια τῆς κρίσεως, ἣν διέρχεται ἡ ἀνθρωπότης σήμερον, καὶ τῆς ὁποίας κρίσεως μία μόνον ἐκδήλωσις εἶναι ἡ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων εἰς ὅλας τὰς χώρας, μηδὲ τῆς πολυτέκνου Ἑλλάδος ἐξαιρουμένης,

Εἶναι λοιπὸν ζήτημα ἐξόχως ἐνδιαφέρον, ὄχι μόνον διὰ τὰς μεγάλας χώρας ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μικράς, καὶ πρὸ πάντων διὰ ταύτας, διότι αὗται ἔχουν περιθώρια ὑλικῆς ἀντοχῆς πολὺ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῶν μεγάλων χωρῶν. Εἶναι ζήτημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπασχολήσῃ καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος πρέπει ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες νὰ συμπράξωσιν.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΕΝ ΤΗι ΕΠΙΣΤΗΜΗι

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». (Ψαλμ. ρδ' 24)

Πρό τινος καθηγητής τις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰσηγούμενος τὸ περὶ διοπτικῆς μάθημά του, ἀνέφερε τὸ ἀνωτέρω ἐδάφιον τοῦ Ψαλμῳδοῦ ὄχι διὰ νὰ ἐκφράσῃ θαυμασμὸν πρὸς τὸν Θεῖον Δημιουργόν, ὡς θὰ ἐπερίμενε κανείς, ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ νὰ εἰρωνευθῇ τοὺς πιστεύοντας εἰς Θεῖον Δημιουργόν. «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν», εἶπεν ὁ κ. καθηγητής, «ἀλλὰ δυστυχῶς πάντα δὲν εἶναι σοφῶς πεπραγμένα! Ἀπόδειξις τούτου», προσέθεσεν, «εἶναι εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἡ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις, ὁ χιασμὸς ἀναπνοῆς καὶ τροφῶν καὶ πολλαὶ ἀτέλειαι τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς ἡ ἀστιγμία, ὁ σφαιρικὸς διασκεδασμὸς καὶ ὁ χρωματικὸς διασκεδασμός».

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. καθηγητὴς ἔφα· ἡμεῖς ὅμως ἂς ἴδωμεν κατὰ πόσον εἶναι ἀληθῆ. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἀχρηστίαν τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ τὸ ἄσοφον τοῦ χιασμοῦ, δηλ. τῆς εἰσόδου διὰ τῆς αὐτῆς ὀπῆς ἀέρος καὶ τροφῶν εἰς τὸ σῶμα, ὁ κ. καθηγητὴς θὰ ἦτο καλὸν νὰ μὴ σπεύδῃ τόσον εἰς

τὰς κρίσεις του, ἀλλὰ νὰ ἐνθυμηθῇται ὅτι μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἦτο ἄγνωστος ἡ φυσιολογικὴ ἀποστολὴ τοῦ παγκρέατος, τοῦ ἐπινεφριδίου, τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος, τῶν ὁποίων ἡ σημασία μόλις ἐσχάτως διελευκάνθη καὶ ἠννοήθη πλήρως. Ἐὰν δὲ νομίζῃ ὅτι τὰ πάντα οἶδε, τότε ἂς μᾶς εἴπῃ εἰς τί χρησιμεύει ἐκεῖνος ὁ θύμος ἀδήν, ὅστις διαρκεῖ δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν ζωὴν καὶ ὕστερον ἐξαφανίζεται, ποία ἡ φυσιολογικὴ σημασία τῆς Οὐαρολείου λεγομένης γεφύρας, τῶν μαστῶν παρὰ τῷ ἀνδρὶ καὶ πλήθους ἄλλων ὀργάνων. Εἶναι λοιπὸν λογικὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν ἡμεῖς τὴν ἀποστολήν των, ἄρα δὲν ἔχουν καμμίαν ἀποστολήν;

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὰς δῆθεν ἀτελείας τοῦ ὀφθαλμοῦ, θὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ τὸ ζήτημα ὄχι ἀπὸ ἀπόψεως φυσιολογικῆς καὶ ἀνατομικῆς, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες τὰ γενικὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἔχοντες συνεπίκουρον καὶ τὴν λογικήν.

Ἰσχυρίζεται ὁ κ. καθηγητὴς ὅτι ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶναι μορφωμένος καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὀπτικῆς, εἶναι διὰ τοῦτο ἀτελὴς καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ἔργον σοφῆς δημιουργίας καὶ προνοίας. Ἂς παραδεχθῶμεν λοιπὸν τὸ ἑξῆς ἄτοπον. Ἐὰν δηλονότι ὁ κ. καθηγητὴς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ δημιουργῇ ὀφθαλμούς, θὰ τοὺς συνέθετε βεβαίως κατὰ τρόπον διάφορον ἐκείνου, καθ' ὃν ἔπραξεν ὁ Δημιουργός. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἐλέγχεται ψευδής, διότι εὐθὺς ἀμέσως ὁ κ. καθηγητὴς θὰ ἀντιμετώπιζε τὰ ἑξῆς μεγάλα καὶ μέχρις ὥρας ἄλυτα προβλήματα: «Τί εἶναι ὕλη; Τί εἶναι φῶς;» περὶ τῶν ὁποίων προβλημάτων γνωρίζει μόνον τόσα, ὅσα καὶ ὁ ἁπλούστατος τῶν ἀνθρώπων.

Διότι ποῖος ἐμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν φύσιν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων; Ποῖος ἐμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι κατενόησε τελείως τοὺς νόμους τῆς φύσεως; Αὐτὴ αὕτη ἡ Χημεία, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο μία τῶν θετικωτέρων ἐπιστημῶν, διέρχεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἐτῶν στάδιον κρίσεως, διότι δὲν καθωρίσθη εἰσέτι ἡ φύσις τῆς ὕλης, πρὸ τῆς ὁποίας οἱ μέγιστοι τῶν φυσιοδιφῶν τοῦ αἰῶνός μας σταματοῦν, παραδεχόμενοι ὅτι μόνον ***φαινόμενα*** βλέπουν καὶ ἀγνοοῦν τὴν ***αἰτίαν*** καὶ τὴν ***φύσιν*** αὐτῶν.

«Τί εἶναι ὕλη καὶ δύναμις καὶ πῶς σκέπτεται ἡ ὕλη, εἶναι μυστήριον, ὅπερ ὄχι μόνον τώρα ἀλλὰ καὶ ἐσαεὶ θὰ ἀγνοῶμεν», εἶπε μία ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς δόξας τῆς Γερμανίας, ὁ Du Bois—Reymond (βλ. Φυσιολογίαν Νικολαΐδου, τόμ. Β΄. σελ. 368).

Ἀλλὰ τὴν μεγαλειτέραν δυσκολίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας του θὰ συνήντα ὁ κ. καθηγητὴς εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ***φωτός,*** πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ προσαρμόσῃ τὸν ὀφθαλμόν. Διότι περὶ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος πουθενὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μάθῃ τι ἀπολύτως θετικόν. Πρὸ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ συντρίβεται ἡ ἐπιστήμη καὶ ὡς σανίδα σωτηρίας εὑρίσκει διαφόρους θεωρίας, ἃς ἀλληλοδιαδόχως ἐγκαταλείπει καὶ ἀπορρίπτει.

Οὕτω κατ' ἀρχὰς ἐνεκολπώθη τὴν θεωρίαν τῆς ***ἐκπομπῆς,*** ἣν διετύπωσεν ὁ Νεύτων, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν κάθε λάμπον σῶμα ἐκπέμπει φωτεινὰ βλήματα, ἅτινα παράγουν εἰς ἡμᾶς τὸ αἴσθημα τοῦ φωτός. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ ἐπιστήμη

ἐγκατέλιπε τὴν θεωρίαν αὐτὴν καὶ ἐνεκολπώθη ἄλλην, τὴν τῶν ***κυμάνσεων τοῦ αἰθέρος***, τοῦ Huygens. Τὰ ἄγνωστα δηλ. διὰ τῶν ἀγνώστων. Θέλει ἡ ἐπιστήμη νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τί ἐστι φῶς (ἄγνωστον) καὶ μᾶς τὸ ἐξηγεῖ διὰ τοῦ αἰθέρος, ἐπίσης ἀγνώστου καὶ ὑποθετικοῦ σώματος. Διότι τί ἐστιν ***αἰθήρ;*** Κατὰ τὴν Φυσικήν, οὗτος εἶναι σῶμά τι ἀβαρὲς καὶ τελείως ἐλαστικόν. Ἀλλ᾽ ὁποία ἀντίφασις! Διότι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν δίδουσα τὸν ὁρισμὸν τῆς ὕλης, λέγει ὅτι αὕτη ἔχει βάρος, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ παραδεχομένη τὸν αἰθέρα ὡς ὕλην, λέγει ὅτι εἶναι ἀβαρής— ἤτοι, τὸν στερεῖ τῆς θεμελιώδους ἰδιότητος τῆς ὕλης!

Ἡ φύσις λοιπὸν τοῦ φωτὸς εἶναι ἄγνωστος. Ὥστε φαντασθῆτε εἰς ποίαν δυσχερῆ θέσιν θὰ εὑρίσκετο ὁ κ. καθηγητής, θέλων νὰ δημιουργήσῃ τὸν τέλειον ὀφθαλμόν; Θὰ ἠδυνάμεθα πολὺ προσφυῶς νὰ τὸν παρομοιάσωμεν πρὸς ῥάπτην, ὅστις ζητεῖ νὰ ἑτοιμάσῃ ἔνδυμα ἐφαρμοζόμενον καλῶς εἰς ἓν σῶμα, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖ τὰς διαστάσεις!

Ἀλλ᾽ ἂς συμφωνήσωμεν πρὸς στιγμὴν μὲ τὸν κ. καθηγητὴν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιάζῃ τὰς δῆθεν ἀτελείας, ἃς κέκτηται. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, θὰ ἠδύνατο ὁ κ. καθηγητὴς νὰ μᾶς διαβεβαιώσῃ ὅτι, αἰρομένων τῶν ἀτελειῶν τούτων, δὲν θὰ παρεβλάπτετο ἡ λειτουργία τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ; Νομίζομεν ὅτι δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ μᾶς δώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην. Διότι ἐὰν εἰς μίαν ὁπωσδήποτε χονδροειδῆ μεταλλίνην μηχανήν, ἀφαιρουμένου ἑνὸς μικροῦ κοχλίου, διαταράσσεται ἡ ἁρμονικὴ λειτουργία τῆς ὅλης μηχανῆς, πῶς θέλετε νὰ μένῃ ἀνεπηρέαστον τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐὰν τροποποιηθοῦν ἢ ἀφαιρεθοῦν μερικὰ τῶν ἐξαρτημάτων του; Πῶς εἶναι λ. χ. δυνατὸν νὰ ἔχητε σκοτεινὸν θάλαμον, ἐὰν ἀντικαταστήσητε τὸν μέλανα χοριοειδῆ χιτῶνα διὰ λευκοῦ ἢ ἄλλου χρώματος χιτῶνος; ἢ πῶς δύνασθε νὰ ἔχητε ἐναργῆ ἀντίληψιν, ἐὰν μετατοπίσητε τὴν ὠχρὰν κηλῖδα ἀλλαχοῦ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἔχει τεθῆ! «Καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστῃ μεταβολῇ, ἣν θὰ ὑφίστατο ἡ φύσις καὶ ἡ μορφὴ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ὀφθαλμοῦ», λέγει ὁ Euler, «οὗτος θὰ ἔχανε πάντα αὐτοῦ τὰ πλεονεκτήματα».

Τέλος, ὁ κ. καθηγητής, ὁμιλῶν περὶ ἀστιγμίας καὶ μὴ εὑρίσκων τὸν λόγον διατί ὁ ὀφθαλμὸς δὲν προσαρμόζεται συγχρόνως εἰς ὅλους τοὺς μεσημβρινούς, ἀπορρίπτει τὴν πανσοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ. Ἀλλὰ ποῦ θὰ καταντήσωμεν, ἂν ἀκολουθήσωμεν αὐτὴν τὴν λογικήν; Οὕτω λ. χ. κατ᾽ αὐτὸν τὸν τύπον τοῦ λογικεύεσθαι, δύναμαι νὰ σκεφθῶ ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ δὲν βλέπω διὰ μέσου τῶν τοίχων τοῦ δωματίου μου, δὲν ὑπάρχει σοφία καὶ σκοπιμότης εἰς τὴν Θείαν Δημιουργίαν! Ἐπειδὴ δὲν δύναμαι νὰ συλλάβω καὶ νὰ ἐννοήσω τὸ ἐλάχιστον ἄτομον τῆς ὕλης, ἄρα δημιουργία δὲν ὑπῆρξεν! Ἐπειδὴ διὰ τοῦ μικροῦ μου νοὸς δὲν ἐννοῶ τὸν ἄπειρον Θεόν, ἄρα δὲν ὑπάρχει Θεός! Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα βρέχει!

Παρατηρεῖ ὁ φίλος ἀναγνώστης εἰς ποῖα ἄτοπα ἄγει ἡ λογικὴ μερικῶν (εὐτυχῶς ὄχι ὅλων, οὔτε κἂν τῶν περισσοτέρων) ἐκ τῶν λεγομένων σοφῶν τῆς σήμερον. Πόσον προσφυῶς ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς τοιούτους τὸ ῥῆμα τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου: «Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν». Εὐτυχῶς, ὡς εἴπομεν, ὅλοι

οἱ σοφοὶ δὲν εἶναι χλευασταὶ τῆς πανσοφίας τοῦ Δημιουργοῦ. Οὕτω λ. χ. ἄνδρες τῆς ἐπιστημονικῆς περιωπῆς τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Παστέρ, δι᾽ οὐδενὸς ἄλλου μέσου κατώρθωσαν νὰ ἑρμηνεύσουν τὸν περὶ αὐτοὺς ὑλικὸν κόσμον παρὰ μόνον διὰ τῆς ἀνυψώσεώς των εἰς τὴν ἰδέαν ἑνὸς πανσόφου Δημιουργοῦ. Καὶ ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν ἐπὶ λέξει ἀπόσπασμα τῆς ἐξομολογήσεως τοῦ διασήμου βοτανικοῦ Λινναίου πρὸ τοῦ ἐκπάγλου κάλλους τῆς φύσεως: «Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος», λέγει, «ὁ τὰ πάντα εἰδώς, διῆλθε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Δὲν εἶδον αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ἀλλ᾽ ἡ λάμψις Αὐτοῦ κατεκυρίευσε τὴν ψυχήν μου καὶ τὴν ἔρριψεν εἰς ἔκστασιν θαυμασμοῦ. Ἠκολούθησα τὰ ἴχνη τῶν βημάτων Του εἰς τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας Του. Καὶ εἰς ὅλα, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀδιόρατα, ὁποία δύναμις, ὁποία σοφία, ὁποία ἀπερίγραπτος τελειότης!».

Π.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΓΗΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Ηὐτύχησα ν᾽ ἀνελκυσθῶ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς μεγάλης πυραμίδος τοῦ Χέοπος, τοῦ πεντάκις χιλιετοῦς τούτου μάρτυρος τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Σοῦτσος ἐτόνισεν εἰς ὡραίους στίχους τὴν ἀπὸ τῆς θέας τῶν χειροκτίστων ἐκείνων ὀρέων ἐντύπωσιν:

Ἔφθασαν οἱ ὁδοιπόροι·
Ὢ! ἰδοὺ αἱ Πυραμίδες, τὰ λατομητά της ὄρη.
Ὡς Θεοῦ δημιουργήσεις ἄρρηκτοι καὶ κολοσσαῖαι,
εἰς τὴν κόνιν νεκροῦ κόσμου στῆλαι μένουσιν ἀρχαῖαι,
ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων ἐπιζῶσιν αὐταὶ μόνον
σκιὰν χύνουσαι μεγάλην τεσσαράκοντα αἰώνων.
Μέτωπον ὑψοῦσι λεῖον
τροπαιοῦχον τῶν ἀρχόντων, τῶν καιρῶν καὶ τῶν στοιχείων.

***

Ἤγειρε τοιοῦτον τύμβον εἰς τὰ νῶτα τῶν ἀέρων
ὁ τὴν ἄπειρον ἰδέαν τῆς ἀθανασίας φέρων.
Δὲν ἀνύψωσε τὸ γεῖτον τῶν ἀστέρων μαυσωλεῖον
χεὶρ θνητοῦ προσηλωμένου εἰς τὸν κάτω αὐτὸν βίον.
Ἔχουσαι εἰς γῆν τοὺς πόδας καὶ εἰς οὐρανὸν τὰ στήθη,
Αἱ μεγάλαι πυραμίδες ὀρθαὶ μένουσιν ὡς λίθοι
τοῦ συνόρου τοῦ ἐσχάτου
μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, τοῦ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου.

Εἶναι βαθεῖα ἡ ἀπὸ τοῦ τεκτονικοῦ κολοσσοῦ ἐντύπωσις· ἀλλὰ καταλείπων αὐτὸν ὁ ὁδοιπόρος ἀποκομίζει αἴσθημα δυσάρεστον. Τὸ αἴσθημα τοῦ θανάτου καὶ τῆς τυραννίας. Ἐντύπωσις μελαγχολική, στυγνή, βαρεῖα, πνιγηρά. Ἔχει ἀνάγκην ὁ ἐπισκέπτης ἀνακουφισμοῦ καὶ φωτός. Ποθεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μεθύουσαν τύρβην τῆς πόλεως· νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη χαρά, τῆς ὁποίας ἐπείγεται ν᾽ ἀπολαύσῃ ὁ παροδίτης τῆς ζωῆς. Μετὰ τὴν φρικίασιν τῆς ὑγρᾶς, σκοτεινῆς καὶ παγερᾶς σήραγγος, ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἡλιακοῦ θάλπους, μετὰ τὴν φρικτὴν τοῦ θανάτου σιγήν, ἀναζητεῖ τὸν θόρυβον, τὴν ζωηρὰν ἀναστροφήν. Ὁ

ἐρεβώδης ἐκεῖνος καὶ ἀκαλαίσθητος κολοσσὸς εἶναι πελώριον φόβητρον τῆς χαρᾶς· εἶναι φάσμα λύπης καὶ πένθους.

***

Ὢ πόσον διάφορος ὁ Παρθενών, τὸ κόσμημα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, «ἡ Ἰλιὰς τῆς γλυπτικῆς» ἥτις:

τὸ φῶς της ἔρριπτεν εἰς τὰ Σοῦσα
καὶ εἰς τὸ Σύμπαν κλέους βολάς.

Ηὐτύχησα ν' ἀναβῶ καὶ εἰς τὸν Ἱερὸν βράχον τοῦ ἰοστεφάνου ἄστεως, ὅστις ποτε ἐγένετο ὁ ἐγκέφαλος τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπου ἐπάγη ποτὲ τοῦ αἰωνίου κάλλους ὁ καλλίστηλος ναός. Καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει ἐκείνῃ ἀνῆλθον εἰς τὰ χείλη μου αὐτόματοι οἱ ὡραῖοι τοῦ Γρηγορίου Καμπούρογλου στίχοι:

Βράχε ὕψους οὐρανίου,
σκοπιὰ τῆς οἰκουμένης,
βράχε, πλήρης μυστηρίου,
ὦ Ἀκρόπολι σεπτή,
ὦ μητρὸς πεφιλημένης
εὐφυΐα λαξευτή.
Ἡ ψυχή μου ὅταν χάσῃ
τὴν ὁδόν της τὴν εὐθεῖαν,
ὅταν πλῆθος μὲ ταράσσῃ
ἀπαισίων λογισμῶν
καὶ ψυχρὰν ἀμφιβολίαν
αἰσθανθῶ χωρὶς παλμόν,
τότε μέσῳ ἐρειπίων
βαίνω σύννους, γόνυ κλίνων
τὰ ἀσπάζομαι δακρύων,
εἶναι μάρμαρα, ριγῶ.
Μὴ δὲν εἶμαι τῶν Ἑλλήνων
ἓν ἐρείπιον κ' ἐγώ;

Ἐρείπιον τοῦ ἐθνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καλλιτεχνήματος εὔχαρι θραῦσμα, ὁ ἐκλιπὼν ποιητὴς οἱονεὶ ἁρμονικὸν ἀπήχημα ἤκουσε τοῦ φθισιῶντος τῆς Γαλατείας συνθέτου τοὺς ἀνταξίους στίχους:

Σύννους, ἀνέρπων καὶ ἀταράχως
τῆς Ἀκροπόλεως εἶν' ὁ βράχος·
ἡ κάρα γέροντος πολιοῦ.
Ναί! οὐρανόφρων κάρα Τιτᾶνος
ἀπὸ μαρμάρων φοροῦσα κράνος
καὶ τὴν σοφίαν ἐντὸς ναοῦ.
Οὕτως, Ἀκρόπολι, σὲ ἠγάστην,
Παρθενών, οὕτω σὲ ἐφαντάσθην
ὡς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ νοός.
Ἀλλ' ὡς ὁ γέρων παλίμπαις μένει,
χωρὶς νοῦν ἔμειναν τὰ τεμένη
κι' ἔφυγεν ἔνδοθεν ἡ θεός.
Ἔφυγε μόλις προσεῖδε πέραν
φωτὸς πρόκήρυξιν λαμπροτέραν
καὶ τὴν σημαίαν τοῦ Ἀληθοῦς.

Χριστιανὴ ἡ μοῦσα τοῦ συμπαθοῦς Βασιλειάδου ὁμολογεῖ τὴν δύσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἡ ἀπειλητικὴ πρόρρησις τοῦ:

«...πρὸς πέτραις ὑψηλοκρήμνοις ὀχμασθέντος λεωργοῦ, ἀδαμαντίνων δεσμῶν ἐν ἀρρήκτοις πέδαις» ἐτελέσθη. Ὁ Προμηθεὺς προβλέπει τὴν ἀπώλειαν τοῦ Διὸς ὅταν, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν παρήγορον τῶν Ὠκεανίδων νυμφῶν χορόν, τονίζει:

Οὐδὲν γὰρ ταῖς ἐπαρκέσει, τὸ μὴ οὐ
πεσεῖν ἀτίμως πτώματ' οὐκ ἀνασχετά.
ποῖον παλαιστὴν νῦν παρασκευάζεται
ἐπ' αὐτὸς αὐτῷ δυσμαχώτατον τέρας·
ὃς δὴ κεραυνοῦ κρείσσον' εὑρήσει φλόγα.

Τὸ «δυσμαχώτατον τέρας» ὁ Ἰησοῦς κατεκρήμνισε πράγματι τὸν πατροκτόνον κοσμοκράτορα Δία, διὰ τοῦ λόγου, διὰ τοῦ κηρύγματος τῆς ἀγάπης, ὄντως «κρεισσόνων κεραυνοῦ». Καὶ ἐὰν συγκρίνετε τὴν ἀπέραντον βιβλιοθήκην τῶν κατὰ Χριστοῦ γραψάντων, ἀπὸ τοῦ Κελσίου μέχρι τοῦ Strauss καὶ τοῦ Benglé, πρὸς τὴν βαθεῖαν εὐσέβειαν τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, θὰ ὁμολογήσητε ὅτι τὸ τέρας αὐτὸ ἀπεδείχθη πράγματι δυσμαχώτατον.

Κατερχόμενος τῆς Ἀκροπόλεως νοσταλγεῖς τὴν ἀρχαίαν ἀντίληψιν τοῦ θείου, ἥτις παρήγαγε τὰ ἔκπαγλα ἐκεῖνα καλλιτεχνήματα. Ἐπαναστρέφεις ἐμπεφορημένος αἰσθήματα εὐγενέστερα, ὑψηλότερα, πόθους ἀρρήκτως ὑπερκοσμίους. Ἀποκομίζεις τὴν πεποίθησιν στερρὰν ὅτι ἡ τέχνη εἶναι θεόδοτος, εἶναι οὐράνιον δώρημα, εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἐν ἡμῖν θείας πνοῆς. Ἂν ὁ Μωϋσῆς κατεκόμισεν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ τὰς θεοχαράκτους τῶν ἐντολῶν πλάκας, ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πραξιτέλης ἀνεβίβασαν αὐτοὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας Σινᾶ τοὺς τελείους ἀνθρωπομόρφους θεούς.

***

Ἀλλ' ἂν ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ προάγωνται εἰς ἔξαρσιν εὐγενῆ, ἡ ἀνθρωπίνη ὅμως καρδία οὐδὲν ὠφελεῖται. Αἱ θλίψεις τοῦ βίου, αἱ ποτίζουσαι τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν ἀπογοητεύσεις. ἡ βαρύνουσα τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον ἀχλὺς τῶν μυρίων περιπετειῶν, μόνον εἰς τὸν στενὸν χῶρον τοῦ Κενοῦ Μνημείου ἀνακουφίζεται καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ Θείου Διδασκάλου ἀναδίδεται γλυκεῖα ἡ ἐλπίς.

Θαυμάζομεν τῶν μὲν τὸν φοβερὸν ὄγκον, τοῦ δὲ τὸ κάλλος. Εἰς λυρικὴν ἔξαρσιν αἰρόμεθα ὑπὸ τοὺς εὐρυπτέρυγας θόλους, τοὺς ὁποίους ἀνεπέτασε τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ δαιμονίου Ἀνθεμίου ἡ τόλμη. Ἀλλ' οὐδαμόθεν ἐξερχόμεθα ἀναβαπτισμένοι, ἀπηλλαγμένοι τοῦ ψυχικοῦ ἄχθους, πλήρεις ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς πρὸς πάντας συγχωρήσεως, ἢ μόνον ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ Κουβουκλίου.

Πιθανῶς αἱ Πυραμίδες νὰ ἐκλίπωσί ποτε ὡς λατομεῖα πρόχειρα· πιθανῶς ὁ πεφιλημένος τῶν αἰώνων ἀδάμας νὰ παύσῃ ἀπαστράπτων ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, πιθανῶς ὁ ἀπορφανισμένος σήμερον ναὸς τῆς Σοφίας ἡμέραν τινὰ νὰ καταρρεύσῃ. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης διανοεῖται καὶ αἰσθάνεται, ἐφ' ὅσον ἐμπνέει τὸν ἐγκέφαλον ἡ σκέψις καὶ πάλλει ἡ ἀνθρωπίνη καρδία, ἐφ' ὅσον

ὑπάρχουσιν ὀφθαλμοὶ δακρύοντες καὶ στήθη στενάζοντα, οὐδέποτε τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς θεοδέγμονος γῆς θὰ παύσῃ ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῶν παγκοσμίων πόθων.

Ἀλλὰ ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ πρώτου τῶν Διδασκάλων; ὁποῖον τὸ ἀνέσπερον φῶς τὸ ἀναλάμψαν ἀπὸ τοῦ ζόφου τοῦ τάφου; Μετὰ πάροδον εἴκοσιν ὅλων αἰώνων, ἔχοντες ἐνώπιον ἡμῶν ἀψευδῆ τὰ ἱστορικά, ἀρχαιολογικὰ καὶ συγγραφικὰ τεκμήρια, τῶν ὁποίων ἡ κριτικὴ ἔρευνα διεξήχθη ἀμείλικτος, δυνάμεθα ἤδη ν' ἀποφανθῶμεν ἐν ἐπιγνώσει. Προηγήθησαν τοῦ Ναζωραίου διδασκάλου νόες ἄλλοι, καὶ ἐκεῖνοι ἀγαθοὶ καὶ οἱονεὶ θεόπνευστοι. Παρὰ τὸν Γάγγην καὶ τὸν Κηφισσόν, παρὰ τὸν Νεῖλον καὶ τὸν Τίβεριν ἀντήχησαν θεόφθογγοι σάλπιγγες, ὧν τὸ κήρυγμα θὰ μένῃ ἔναυλον εἰς τὰ ὦτα τῆς διαλογιζομένης ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου κήρυγμα ὑπερέβη πάντα τ' ἄλλα διότι συνώψισε καὶ συνεπλήρωσε τελεσιδίκως τοὺς κανόνας τῆς ἀρετῆς, ἐχάραξε τὰς μεγάλας γραμμὰς τῆς αἰωνίας ἠθικῆς, ἐθεμελίωσε τὰς βάσεις ἀσείστους τῆς ἀνθρωπίνης ἀληθοῦς εὐημερίας. Τὸ σημαντικώτατον θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξεν τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγχωρήσεως. Εἶναι ἀπαράμιλλα δι' ὅλης τῆς κοινωνιολογίας τὰ τρία ταῦτα ὑποδείγματα: Ἡ θαυμασία εἰκὼν τοῦ Νιπτῆρος:

ἡ διδαχὴ ἡ ὑψηλοτέρα
πράξις καὶ θαύματος ἀνωτέρα
εἶν' ἡ ταπείνωσις μεθ' ἧς κύπτων
φορῶν τὸ λέντιον ὁ Χριστὸς
ὡς δοῦλος ἦλθε τοὺς πόδας νίπτων
πτωχῶν ψαράδων γονατιστός. (1)

Ἔπειτα ἡ ὡραιοτάτη ἀποστροφή Του πρὸς τοὺς ἀκολάστους διῶκτας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας; «Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω» καὶ τρίτον τὸ ἔμβλημα τῆς θεογενοῦς Του διδασκαλίας: «Ἐν τούτῳ ἅπαντες γνώσονται ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε πρὸς ἀλλήλους».

Οἱονεὶ δὲ βυθίζων τὸ ἀέτειον βλέμμα Αὐτοῦ εἰς τὸ βάθος τῶν ἐπερχομένων αἰώνων καὶ προαισθανόμενος τοὺς κινδύνους τῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ, ἐτόνιζεν «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Δυστυχῶς ἀπὸ εἴκοσιν αἰῶνας παριστάμεθα μάρτυρες οἰκτρᾶς παρερμηνείας τῶν ἐντολῶν Του. Δὲν εἶναι χριστιανικὸς ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τῶν πολιτισμένων χριστιανικῶν λαῶν...

***

Ἀπαίσιος, ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πολυπλάγκτου ἰουδαϊκῆς μητροπόλεως ὑψοῦται ὁ βραχώδης λοφίσκος τοῦ Κρανίου. Ἰκρίωμα εἰδεχθές, ἀπήλαυνεν ἐπὶ αἰῶνας περίφοβον τὸ βῆμα ἀστοῦ καὶ χωρικοῦ, δούλου καὶ ἄρχοντος. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς του ἐλλοχεύων ὁ θάνατος ἐβόα τὴν φρίκην. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος προσήλωσεν ἐκεῖ ἐπὶ ἀτιμωτικοῦ σταυροῦ τὸν ὕπατον τῶν Διδασκάλων του, Ἐκεῖνον ὅστις θὰ διατελέσῃ εἰς τὸ διηνεκὲς ὁ εἰλικρινέστατος τῶν συμβούλων του,

(1) Βλ. *Γ. Ἀρβανιτάκη* «Γερμανὸς Ἀφθονίδης», Ἀθῆναι 1929.

Πρέπει ὁ προσκυνητὴς ν' ἀναλογισθῇ τὴν ἱστορίαν τοῦ προσκυνήματος διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τῆς ἐπισκέψεώς του τὴν ἀξίαν. Πόσον εὐστόχως ψάλλει τὸν βράχον τοῦτον ὁ καλός μας ποιητὴς Προβελέγγιος:

Ἤσουν βουνὸ καὶ ταπεινὸ καὶ στεῖρο·
καὶ εἰς τὰ ἔρημα πλευρά σου γύρω
μόλις ἐφύτρωναν φτωχὰ χορτάρια.
Ἡ φρίκη στὴν κορυφή σου τριγυρνοῦσε
καὶ πόδι καθαρὸ δὲν ἐπατοῦσε
τὰ ματοκυλισμένα σου λιθάρια.

. . . .

Μὰ φορτωμένος τὸ Σταυρὸ στὸν ὦμο
ὡσὰν ληστὴς τὸν φοβερό σου δρόμο
ἀνέβηκεν ὁ Λυτρωτὴς μιὰ μέρα.
Καὶ τ'οὐρανοῦ ἐγέλασε τὸ δῶμα
ἐπάνω εἰς τὸ ἄχαρό σου χῶμα
κι' ἀπὸ τὴν ὥρα ἅγιασες ἐκείνη

. . . .

Ὦ! Γολγοθᾶ, ὁ κόσμος ὁ ἀρχαῖος
ἔδυσε πίσω σου καὶ ἄλλος νέος
στὰ μαγικά σου ὕψη ἀνεστήθη.

. . . .

Διὰ τὸν Χριστιανὸν καὶ τὸν ὀρθολογιστήν, διὰ τὸν ἠθικολόγον καὶ τὸν ἀπαθῆ ἱστορικόν, ὁ Τάφος οὗτος εἶναι τὸ σύνορον τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου, ἡ πέτρα ἐκείνη εἶναι ἡ ἀφετηρία ἰδέας, Ἰδέας ἥτις ἀνενέωσε τὸ σύμπαν, πολιτισμοῦ ὅστις τὸ πᾶν ἀνεγέννησε, λαλιᾶς ἥτις ἀντήχησεν ἐφ' ὅλης τῆς γῆς.

Τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο τὸ κενὸν εἶναι ὁ τάφος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τὸ λίκνον τοῦ νέου. Δὲν ὑπῆρξε πέτρα ἐφ' ἧς νὰ ἐθεμελιώθη εὐρύτερον οἰκοδόμημα. Οὐδεὶς τάφος ἐγένετο μήτρα μᾶλλον καλλίκαρπος, οὐδεμία νέκρωσις ἀνέδωκε μείζονα ζωήν, ἀπὸ οὐδενὸς Λόφου καὶ ἐρέβους ἀνέλαμψε φωτεινότερον φέγγος. Ναί! Οὐδεμία διδασκαλία ἐπὶ τρεῖς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας καταδιωχθεῖσα συνέτριψε θριαμβευτικώτερον τὸ βαρὺ κάλυμμα, ὑφ' ὃ κατεκάλυψεν αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ διέψευσε τὸν θάνατον διὰ ζωῆς μᾶλλον ἀκμαίας καὶ διαρκοῦς.

Ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων τὸ τέκνον τῆς Μαρίας ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως καὶ ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων ἡ ἀνθρωπότης περιδινεῖται σύσσωμος πέριξ τοῦ Γολγοθᾶ. Ἐκεῖ ὅπου ἐκάγχασαν οἱ στρατιῶται τοῦ Πιλάτου γονυπετοῦσιν οἱ Αὐτοκράτορες!

Οἷαι δήποτε καὶ ἂν ἦναι αἱ πεποιθήσεις ἀτόμων καὶ λαῶν, ἀνεξαρτήτως θεωριῶν καὶ δογμάτων, πᾶσα βαθμὶς πολιτισμοῦ, πᾶσα κοινωνικὴ τάξις, ἀπὸ τοῦ μαρμάρου ἐκείνου ἀρύεται τὸ θάλπος ἐν τῇ λύπῃ καὶ τὴν παρηγορίαν εἰς τῆς τύχης τὰς παλινδρομάς, καὶ περὶ αὐτὸ συνωθοῦνται γονυκλινῆ σκῆπτρα καὶ ξίφη, τιάραι καὶ στέμματα, ἁλουργίδες καὶ ράκη, τὸ παμποίκιλον ψηφιδωτὸν τῆς ἀπεράντου ἀνθρωπίνης σκηνῆς.

Ἡ γῆ ἐκείνη ἀπὸ τριάκοντα αἰώνων ζυμοῦται ὅσον οὐδεμία γῆ πρὸς αἷμα

καὶ δάκρυα. Μυριάδων σμήνη ἐγονυπέτησαν καὶ ἐξέχυσαν εἰς δακρύων κρουνοὺς τὴν ὀδύνην των ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, τοῦ Τάφου καὶ τῆς Φάτνης.

Πόσα καὶ πόσα διετραγῴδησε δράματα ὁ δι' αὐτὰ πόθος! Πόσοι ἐγκάρδιοι στεναγμοὶ ἀντήχησαν ὑπὸ τοὺς βαρεῖς των ἐκείνους θόλους! Πόσοι ἀπὸ περάτων γῆς κατηύθυναν τὸ βῆμά των πρὸς τὰ τίμια προσκυνήματα, πόσα χείλη πυρέσσοντι πόθῳ προσέψαυσαν τρέμοντα τὰ κράσπεδα τῶν μνημείων τούτων!

Νεώτεραι ἔρευναι κατέδειξαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὄχι μόνον ἠννόει τὴν ἑλληνικὴν ἀλλὰ καὶ εἶχε γνῶσιν τῆς ἑλληνικότητος τοῦ συγχρόνου του πολιτισμοῦ. Εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο δὲν κατήντησαν ἐρευνηταὶ τῶν Γραφῶν ἡμέτεροι, ἀλλὰ σοφοὶ μισέλληνες καὶ σοφοὶ ὀρθολογισταί. Ὀφείλομεν δὲ νὰ δεχθῶμεν ὡς θετικὸν ἐξαγόμενον βαθείας τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων ἐξετάσεως, εἰς τὸ ὁποῖον οὔτε φιλελληνισμὸς οὔτε θρησκοληψία ὡδήγησε τοὺς συναγαγόντας. Ὁ Ἰησοῦς διήγαγε τὰ τρυφερώτερα τῆς νεότητός του ἔτη ἐν ἑλληνικῷ μέσῳ, τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ ηὐκαίρησε νὰ διαπιστώσῃ ὅτι, ἂν ἐκοσμοκράτουν τότε οἱ ρωμαϊκοὶ ἀετοί, ὅμως ἡ ἀνθρωπότης ἡ πεπολιτισμένη διενοεῖτο καὶ ᾐσθάνετο ἑλληνιστί.

Οἱ πατριῶται Ρωμαῖοι ἀπηύδησαν νοσταλγοῦντες τὴν λατινικὴν ζωὴν ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ. Αἱ Ἀθῆναι παρέμενον ὡς ὁ νοῦς τῆς κοσμοκρατορίας των. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης, ζῶν ὀργανισμός, εἶχεν ἀνάγκην ὄχι μόνον διανοίας ὑψιπέτιδος, νοῦ θεογενοῦς, φιλοσοφίας βαθείας. Δὲν ἤρκει αὐτῇ ὁ ὕπατος τοῦ κάλλους βωμός, ὁ Παρθενών, δὲν ἠνείχετο τὸ γαῦρον μέτωπον τοῦ Καπιτωλίου. Εἶχεν ἀνάγκην καρδίας. Καὶ ὁ πραγματικὸς τοῦ Ἰησοῦ πρόδρομος Σωκράτης, οἱονεὶ θεόπνευστος, διῃσθάνθη καὶ διετύπωσε τὴν πλήρωσιν τῆς παγκοσμίου ταύτης ἐλλείψεως: «Καθεύδοντες διατελεῖτε ἄν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ μή τινα ἄλλον ὁ Θεὸς ἐπιπέμψειε κηδόμενος ὑμῶν». Καὶ ὁ Θεὸς ἐφείσθη τοῦ γένους καὶ ἐπέπεμψε τῷ κόσμῳ ἓν τῶν μεγίστων πνευμάτων, τὸ ἀγαθώτατον. Ὁ βράχος τῆς Κεκρωπίας καὶ ὁ βράχος τοῦ Γολγοθᾶ βαστάζουσι τὸ ἐναρμόνιον διφυὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ οἰκοδόμημα. Ὁ ὁμολογῶν τὴν ἀλήθειαν ταύτην δὲν ρητορεύει, ἀλλὰ διατυποῦται ἱστορικὸν δίδαγμα. Τὴν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόματος διάδοσιν τῆς νέας διδασκαλίας, ὡς παράγοντος ἐπιτυχίας πρωτίστου, εὐλόγως ὡμολόγησαν ὅτε Ἰησοῦς καὶ ὁ Παῦλος. Τὸ κήρυγμα συμπίπτει πρὸς τὰς τελευταίας σελίδας τῆς δυναστείας τῶν Ἡρωδῶν, οὗτοι δὲ συνεχίζοντες τὸ ἔργον τοῦ ἀρχηγοῦ των, συνεπλήρωσαν τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς χώρας. Ὁ Ἰώσηπος, ἱερεὺς καὶ στρατηγὸς Ἑβραῖος, ζητῶν νὰ ἐξάρῃ τὴν τραγῳδίαν τῶν τελευταίων τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡμερῶν καὶ τὴν ἱστορικὴν δόξαν τοῦ συντριβέντος ἔθνους του, συνέγραψεν ἑλληνιστί, ἑλληνιστὶ δὲ συνέγραψαν καὶ οἱ Εὐαγγελισταί. Πάντα ταῦτα δικαιολογοῦσι τὸν μέγαν Διδάσκαλον, ὅστις ἰδὼν Ἕλληνας ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ του ἐπὶ τοῦ παγκάλου τότε λόφου τοῦ Μωριάχ, ἐχαιρέτησε τούτους ὡς ἐξασφαλίζοντας τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς του.

Καὶ ἀνεξαρτήτως ἄρα τῆς θρησκευτικῆς ἀνάγκης διὰ τοὺς εὐσεβεῖς, οἱ Ἕλληνες μεταβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπιτελοῦσι καθῆκον ἱστορικόν. Διατρέχοντες τὰς πυκνὰς σελίδας, δι' ὧν ἐξελίσσονται, ὡς ἐπὶ ὀθώνης, αἱ μυρίαι καὶ δραματικώταται ἀληθῶς περιπέτειαι τῆς χώρας ἐκείνης, εὑρίσκομεν πάντοτε Ἕλληνας

περὶ τὸ «μνημεῖον» καὶ ὁσάκις ἡ χώρα ὑπέστη τὴν ὁρμὴν τῶν ἱστορικῶν θυελλῶν, πρώτους καὶ πιστοτάτους προμάχους συναντῶμεν τοὺς Ἕλληνας. Σήμερον δὲ ὅτε τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα φυσικῶς κατηυνάσθη καὶ ἡ ἐκ τῶν ὅρων τοῦ νεωτέρου βίου λογικωτέρα ἀντίληψις ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς ἄλλο μέτρον κρίσεως τῶν γεγονότων, ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀμειώτου καὶ μακραίωνος αὐτοθυσίας τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ μοναχῶν ἀπὸ τοῦ Δ'. αἰῶνος μέχρι τοῦ Δοσιθέου, ἤτοι τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος. Τὸ ἔδαφος τῆς ἁγίας γῆς εἶναι ἐστρωμένον δι' ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων τῆς ἑλληνικῆς κυριότητος. Ἡ γῆ ἐκείνη ἐγκρύπτει εἰς τὰ σπλάγχνα αὐτῆς ἀκόμη μυρίας ἐνδείξεις τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς δράσεως. Ἡ ἀρχαιολογία τῆς Παλαιστίνης ἡ ἀπασχολοῦσα σήμερον πυκνὴν καὶ διεθνῆ φάλαγγα ἐρευνητῶν τῶν δύο κόσμων εἶναι ἀπὸ τοῦ Δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος εἷς τοῦ πολυτόμου συγγράμματος τόμος τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἱστορίας. Μνημεῖα, ρυθμόν, ἐπιγραφάς, γλῶσσαν, ἔργα τέχνης ἀνασύρει ἡ σκαπάνη συχνότατα ἑλληνικά. Τὸ πνεῦμα τὸ ἐκπολιτῖσαν τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς Μαυριτανείας μέχρι τοῦ ἀσιατικοῦ Θιβὲτ δὲν ἔπαυσε πνέον καὶ ζωογονοῦν τὴν θεοβάδιστον γῆν.

Μάτην διαμφισβητοῦν οἱ τρόφιμοι τῶν ἑλληνίδων μουσῶν σήμερον τὰ δίκαια ἡμῶν τὰ ἱστορικά. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι σχολεῖα καὶ διδάσκαλοι, ἐφ' ὅσον τὸ εἰδέναι θ' ἀποτελῇ τὴν ἀκατάσχετον ὄρεξιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὔμουσος τῆς ἀληθείας φωνὴ θὰ κατασιγᾷ πάντα κρωγμὸν καὶ πάντα κακόφωνον πάταγον. «Τὸν αἰώνιον ὕμνον τῆς ἑλληνικῆς ὑποστάσεως ψάλλουν ἐν ἁρμονίᾳ ἀπαύστῳ ὁ ἀδιάφθορος χορὸς τῆς αἰωνίας φύσεως: ὁ φλοῖσβος τῆς Προποντίδος, ὁ ψίθυρος τῶν λιβανικῶν κέδρων, ὁ ρόχθος τῶν κυμάτων τῆς Μεσογείου ἁπάσης, τὸ κελάρισμα τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Εὐφράτου, τῆς πυριπνόου Αἴτνης τὰ κοχλάζοντα στήθη, τῶν νειλωτικῶν καταδούπων ὁ παφλάζων κρημνισμός».

* * *

Εἶχεν ἤδη δύσει ὄπισθεν τῶν ὀρέων τῆς Ἰουδαίας ὁ ἥλιος, «τῶν ἐργασίμων ὡρῶν ὁ πατήρ», ὅτε ἐξῆλθον τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Διὰ τῶν στενῶν τῆς πόλεως ὁδῶν ἔφθασα εἰς τὴν πύλην τῆς Γεθσημανῆς καὶ ἐκεῖθεν ὑπερβὰς τὸν χείμαρρον Κεδρὼν ἀνῆλθον, ὑπὸ τὸ βάρος ἐντυπώσεων βαθυτάτων καὶ ἀναμνήσεων ζωηροτάτων, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Σύννους ἐκάθησα παρὰ τὴν ρίζαν αἰωνοβίου ἐλαίας, μάρτυρος τόσων καὶ τόσων σκηνῶν καὶ ἔρριψα βλέμμα πλάνον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοὺς πόδας μου θαυμασίας εἰκόνος. Διὰ τῆς τραχείας κοίτης τοῦ χειμάρρου, ὅπου ἐλεύκαζον ἀμυδροὶ μικρῶν καὶ μεγάλων μνημείων ἀστερισμοί, ἔρρεεν ἡ σκοτεινὴ νὺξ χωρίζουσα ἀσαφῶς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἀπὸ τοῦ κατέναντι προσκλινοῦς καὶ ταπεινοῦ ὀροπεδίου, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένη ἡ Ἁγία Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὴν ἀβεβαίαν τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος αὐγὴν διέκρινα τὰ τζαμία καὶ τὰ κωδωνοστάσια ἀνατείνοντα πρὸς οὐρανόν.

Τὸ ἀργυρόφαιον φύλλωμα τῆς ἀειθαλοῦς μου στέγης ἐφρικία εἰς τῆς χλιαρᾶς τοῦ ἔαρος πνοῆς τὰς ἡδυπαθεῖς θωπείας, καὶ ὁ μυστηριώδης θροῦς μοὶ ἀφηγεῖτο ἐν τῇ ἐξάρσει ἐκείνῃ τῆς φιλοσοφούσης μου μονώσεως, ἐν σιγηλῇ καὶ τρε-

μούση φωνῇ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐκεῖ κατέναντι ἐξελειχθείσης ἐπὶ εἴκοσιν αἰῶνας πολυπράκτου τραγῳδίας. Παρὰ τὰ ποικίλα συναισθήματα βαρυθυμίας, φρίκης, ἀγαλλιάσεως, χαρᾶς, ἐλπίδος, ἀπογοητεύσεως, δι᾽ ὧν ἐπλήρου τὴν ψυχήν μου ἡ διαδοχὴ τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, τρεῖς μορφαὶ βυζαντιναὶ καὶ τρεῖς φυσιογνωμίαι μοναχῶν ἀπεσπῶντο ἀπὸ τοῦ συγκεχυμένου ἐκείνου καὶ πολυμερεστάτου πίνακος, προβάλλουσαι διὰ τῶν αἰώνων, μείζονες ἢ κατ᾽ ἄνθρωπον, αὐτόφωτοι καὶ δονοῦσαι τὴν ἑλληνικήν μου ψυχὴν μυχιαίτερον, μορφαὶ γλυκεῖαι καὶ συγγενεῖς κατ᾽ ἰδεαλογίαν. Εἶναι ἡ γηραιὰ βασιλομήτωρ Ἑλένη, ἡ πάσῃ χάριτι κοσμημένη ἀπὸ Ἀθηναΐδος Εὐδοκία, ὁ Ἡράκλειος. Εἶναι οἱ Πατριάρχαι Σωφρόνιος, Δοσίθεος, Χρύσανθος!

Γ. Δ. Ἀρβανιτάκης.

ΤΟ Α΄. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Εἰς κομψὸν τόμον 500 περίπου σελίδων ἐξεδόθησαν Γαλλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ τὰ ***Πρακτικὰ τοῦ Α΄. Συνεδρίου Ὀρθοδόξου Θεολογίας,*** τοῦ συνελθόντος ἐν Ἀθήναις κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1936. Ἡ συγκρότησις τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου ὑπῆρξε γεγονὸς μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν γένει, καὶ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ Ὀρθόδοξος Θεολογία σχεδὸν ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος εἶχε παύσει καλλιεργουμένη λόγῳ τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν τῶν χωρῶν, ἔνθα ἐπεκράτει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Ὅταν δὲ κατὰ τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα αἱ πολιτικαὶ συνθῆκαι κατέστησαν ὁμαλώτεραι, αἱ κατὰ χώρας Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εὑρέθησαν καὶ παρέμειναν κεχωρισμέναι ἀπ᾽ ἀλλήλων οὐ μόνον πολιτικῶς ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς. Κυρίως ἤρχισαν νὰ γνωρίζωνται μεταξύ των μετὰ τὸν Παγκ. Πόλεμον, ὅτε καὶ πλεῖστοι πολιτικοὶ φραγμοὶ κατερρίφθησαν καὶ τὸ «οἰκουμενικὸν πνεῦμα» τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν ὠργάνωσε τὰ ἀλλεπάλληλα παγχριστιανικὰ Συνέδρια, εἰς ἃ πάντοτε ἐγκαρδιώτατα προσεκαλοῦντο αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καὶ εἰς ἃ αὗται εὗρον πρωτοφανεῖς εὐκαιρίας τοῦ νὰ συναντήσουν καὶ γνωρίσουν ἀλλήλας. Ἐκ δὲ τῶν συναντήσεων τούτων ἐγεννήθη εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἑλλάδος, τῶν Βαλκανίων, τῆς Πολωνίας καὶ τῶν Ρώσσων ἐξορίστων ἡ ἐπιθυμία τῆς συσφίγξεως τῶν μεταξύ των δεσμῶν καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας. Καὶ οὕτως ἐπραγματοποιήθη τὸ ἐν Ἀθήναις Συνέδριον, ὅπερ ἀρκετὰ θέματα δογματικῆς καὶ πρακτικῆς θεολογίας συνεζήτησεν. Ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς συστηματοποίησιν τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἐφείλκυσε τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν —τῆς μὲν Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἔβλεπε τὴν ἀρχὴν μιᾶς θεολογικῆς κινήσεως, μελλούσης ἐνδεχομένως νὰ προσθέσῃ νέα ἐμπόδια εἰς τὰς κατακτητικὰς αὐτῆς βλέψεις ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐπροτίμα νὰ ἐξακολουθήσουν αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι νὰ ἦναι ἄσχετοι καὶ ξέναι πρὸς ἀλλήλας—τῆς δὲ Διαμαρτυρομένης ἢ Εὐαγγελικῆς Χριστιανωσύνης, ἥτις οὐδεμίαν τοιαύτην κατάκτησιν ὀνειρεύεται, χαίρει δὲ διότι ἡ γεραρὰ τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησία, ἀποτελοῦσα περίπου τὸ ἓν τέταρτον τῆς ὅλης Χριστιανικῆς οἰκογενείας, ἐπὶ τέλους ἤρχισε νὰ ἀφυπνίζεται ἐκ τοῦ μακραίωνος θεολογικοῦ ληθάργου αὐτῆς καὶ νὰ θέτῃ εἰς τάξιν τὰ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς οἴκου.